

והיה לכם זה להם וגו', ואומר כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה וגו' ישעיה סי כב
ואומר יובא לציון גואל ולשבי פשע בעקב נאם יי, ואומר ואני זאת בריתי אותם אמר שם ט כא
יי רוחי אשר עליך וגו', על אחת כמה וכמה שתאריכון ימים בעולם הזה ותראו לכם
בנים ובני בנים ותזכו לחיי העולם הבא.

ס ל י ק.

פרשה יט

אם כסף תלוה את עמי. רבי ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות, חוץ
מזה ועוד שנים יאם תקריב מנחת בכורים, חובה, אתה אומר חובה, או אינו יקרא ב יד
אלא רשות, תלמוד לומר תקריב את מנחת בכוריד, חובה ולא רשות; כיצא בו יאם שמות כ כה
אבנים שלמות תבנה, חובה ולא רשות; אף כאן אתה אומר אם כסף תלוה, חובה ולא
רשות, אתה אומר חובה, או אינו אלא רשות, כשהוא אומר מהעבט תעביטנו, חובה ולא
רשות. — אם כסף תלוה. כסף בכסף אתה מלווה ואי אתה מלווה פירות בפירות;
כסף בכסף אתה מלווה ואי אתה מלווה כסף בפירות ופירות בכסף.
אח עמי. ישראל וגוי עומדין לפניך ללוות, עמי קודם. — עני ועשיר, עני קודם,
עניי ועניי עירך, עניי קודמין לעניי עירך, עניי עירך ועניי עיר אחרת, עניי עירך קודמין,
שנאמר את העני עמך.

1 א היה להם ט ח' וגו' וא ח' ט חדשים והארץ
החדשה אטב ח' וגו' אט ח' 2 ולשבי וכו' יי
אטב ח' א ג' וגו' אותם אט ח' אמר וכו' עליך אט
כ ח' 3 ט בעה"ז ימים הזה אב ח' לכס ט ח' —
4 ותזכו וכו' אטב ח' 5 סליק כ"ה א ש"ג ח' —
6 פרשה י"ט כ"ה ד, אב פרשה א' —
(יט) 7 את עמי אכמ ח', אב וגו' ואם ט ח' |
שבתורה א ח' חוץ וכו' אומר שורה ט ח' 8 —
מזה ועוד שנים מ משלשה שנים ק שנינו אבמ אב |
בכורים אב ג' וגו' אתה אומר חובה מ ח' 9 את
וק ח' בכוריד ד ח', בכורים אוק אם 10 תעשה
לי אכמ ח', אב וגו' אתה אומר חובה מ ח' כשה"א
אכמ ח' 11 אב ואף אתה אומר מ ח' תלוה כ
ח', מ ג' את עמי ולא רשות אטבמ ח' 12 אתה
אומר חובה טמ ח' כשה"א אטבמ ח' 13 אתה
כבמקרא תעביטנו א ג' וגו' 13 אם וכו' בכסף שוה"ס
בפ"ב מ ח' אב מלווה וכן בכלן ואי וכו' מלווה שוה"ס
בפ"א א ח' ו ואין את מלווה בפ"ב ד מלוה בפירות
ד ג' ד"א 14 כסף וכו' כ אם כסף וכל כסף בכסף
את מלווה חוץ את מלווה כסף ופיר' בכסף (!) תלוה
בפ"א ד מלוה אט ואין את בפירות א ח' בכסף
בפ"ב ד ג' וכסף בפירות 15 את עמי אב ח' ט אם
כסף תלוה את עמי ישראל ט עמי וגו' פ וכעני

(יט) 7 ר' ישמעאל וכו'. מס' דבחוש פ"א ד"ה
ואם מזבח וכו', ומה שאמר אם לפי שאינו מחויב להלוות
אם אין לו, סתירה, ואפשר דלר"י מלת אם כאן כמו
בזמן שאתה מלווה: 13 כסף בכסף וכו'. דייק מהקדם השם
להפעיל ועוד דהיה די לומר אם תלוה, סתירה: — פירות
בפירות. טא בסאה, ב"מ פ"ה מ"ט ומלות ד"א שבדפוס
ראשון מיתורות וכן בפ"ו נראה דלא גרס לה: 14 כסף
בפירות. היינו שמקדים לו מעות וקוננו בכול וכו' דאין
פוסקין על הפירות עד שיצא השער, שם מ"ה, אבל יצא
השער פוסקין מפני שיכול ליקח בזה השער אצל אחרים.
— ופירות בכסף. היינו שנותן לו פירות ומוקיר גביה
בשביל המתנת מעות, ונראה דאין זה מה ששינו במשנה
ב שם דאין מרבין על המכר, דזה בכל ענין אסור אפילו
מכר לו את שדהו ואין לו ענין לפירות דוקא, אלא נראה
דהיינו כעין טרשא דרב פפא בבלי סה' שמכר לו כשער
הזמן שיתן לו בו המעות, ומשיה נקט פירות דבר שרגיל
השער להשתנות לגי הזמן, ולפ"ז יש מקום לומר דסאה
בסאה ודומיהן מן התורה אסור, ונשך היינו רבירת קצוצה
וחרבית היינו שמריית ע"י השער, וכ"כ לפי הפשט במשנה
דקאמר איזהו נשך ואיזהו תרביית, והא דקאמר כיצד לאו
דוקא אלא חזא מתרי ותלתא גוונא נקט, וכן משמע מן
הברייתא דבבלי שם ס: אין לי אלא נשך בכסף וכו' נשך
באוכל וכו' ורבית בכסף וכו' משמע שריים ענינים שונים
ועי' מ"ת דברים כג כ דף קנא, אבל לפי מסקנת רבא
אין חלוק ביניהם ולא נאמרו אלא לעבור בשני לאווין,
וכדברינו משמע מן הברייתא דירושלמי י ע"א אין לי אלא
נשך בכסף וכו', ויש לפרש רבית בכסף בגוונא דלעיל
שנותן לו כסף ומחזיר לו פירות או שמקדימם לו פירות
ומשלם לו בכסף, או אפשר דס"ל דשייך בכסף גופית רבית

כגון במקום דכספא טבעא ודבא פירא שייך רבית בדבא או במקום דהוא להפך שייך רבית בכסף ועי' עוד ב"מ עב: אין
לזון על שער שבשוק לפי מ"ר ש"י שם, ובסנהדרין מפרש כסף בדוקא וכו', דדוקא כסף בכסף הוה רבית, אבל פירות
בפירות וכן כסף בפירות לא הוה רבית קצוצה, ואין זה אלא דוחק והפך הפשט: 15 ישראל וגוי וכו'. אפילו לגוי
ברבית ולישראל בהנם, ב"מ עא. וכן תנחומא סיד ותנחומא ב ס"ח ופ"ו. — [עני ועשיר וכו'. ב"מ שם, וגרסת הילקוט מורכבת

>לא תהיה לו כנושה. לעני שעמך לא תהיה לו כנושה, אבל היה
 לעשיר כנושה. — לא תהיה לו כנושה. שלא תראה לו ככל זמן. — לא
 יקרא כה לו תשימון עליו נשך. מה תלמוד לומר, לפי שהוא אומר את כספך לא תתן לו
 בנשך, הרי זה אוהרה למלוה שלא ילוה לו ברבית, אתה אומר למלוה, או אינו אלא
 שם שם לו ללוה, כשהוא אומר אל תקח מאתו נשך ותרבית, הרי זה אוהרה ללוה
 אמור, ומה תל את כספך לא תתן לו בנשך, הרי זה אוהרה למלוה שלא ילוה
 ברבית. אין לי אלא אוהרה ללוה ולמלוה, אוהרה לערב ולעדים וללבלר מניין, תל
 לא תשימון עליו נשך, מכל מקום: מכאן אמרו, המלוה ברבית עובר על חמשה
 דברים: משום כל התן, כל תקח, לא תשימון עליו נשך, לא תהיה לו כנושה, ויכפני
 עור לא תתן מכשול: כשם שהמלוה והלוה עוברין בחמשה דברים, כך הערב והעדים
 והלבלר עוברין: רבי יהודה מתיר ללבלר, רבי מאיר אומר, המלוה ברבית ואומר
 לסופר, בא כתוב ולעדים חתמו, אין לו חלק במי שפקד על הרבית.
 אם חבול תחבול. רבי ישמעאל אומר, בא הכתוב ללמדך, שתהא עושה
 מצוה, ותהא נוטל את שלך. — עד בא השמש תשיבנו לו, זה כסות יום שאתה

מגרסאות המכילתא והגמ' ועי' פ"ז: 16 עמ' הק' עניין
 וכו'. ב"מ שם ופ"ז תנחומא ט"ו ותנח"ב שם ורש"י: 1
 לעני שעמך וכו'. ועי' ג' ב"מ לעם שעמך, ואפשר דב'
 גרסאות ביניהו ולג' האחת צ"ל לעני שעמך וכו' אבל הייה
 לעשיר, ולג' השנייה צ"ל לעם שעמך וכו' אבל הייה כנושה
 לאחרים: 2 שלא תראה וכו'. ב"מ עה: [ועי' פ"ז המוסיף
 שלא יתבייש]: 4 אוהרה למלוה וכו'. צ"ל כאשר הגיה בוד'
 אוהרה ללוה וכו', אתה אומר ללוה או אינו אלא למלוה,
 כשהוא אומר אל תקח מאתו הרי וכו' למלוה אמור, ומה
 תל ואת כספך וכו' אוהרה ללוה, וכן מוכח שהיתה גרס'
 הפ"ז ומיח', אבל בא"צ מוחק מן אתה אומר וכו' וגורס
 אין לי אלא אוהרה למלוה, אוהרה ללוה מניין תל לא
 תשיך, וכעין זה הניח בש"י רק דאינו מוחק כאן אלא גורס
 לקמן כשהוא אומר לא תשיך לאחר הרי לזה אמור, וכן
 איתא בספרי דברים פ"רסב ומיח' שם כג כ דף ק"ן וב"מ
 עה: ומיח' פ"כ דלא תשיך אוהרה ללוה ועי' לקמן: 8
 מכאן וכו'. ב"מ פ"ה מיח' פ"ז: 9 משום כל התן. לפי
 הנהגתו לעיל צריך להגיה כאן משום כל תשיך אבל קשה
 להגיה כן מאחר דבמשנה ג"כ נזכרו אלו הלאוין שמונה
 כאן ועוד דלפי גרסתנו לא נזכר לעיל לא תשיך ולפי הגהת
 הא"צ ורש"י א"ש כאן: 10 בחמשה דברים. בא"צ ורש"י
 מחקי אלו המלות ועי' בבלי שם עה: 11 ר' יהודה וכו'.
 תוספתא ב"מ פ"ו ה"ז וכו' ג' דעת יונתן כאן. — ר' מאיר
 וכו'. תוס' ה"ז ב"מ עא. ירוש' ע"ד [בכלן מאה] ר' יוסי ות"כ
 בהר פרשה ה"ג: 14 ותהא נוטל וכו'. כלומר האי אם
 מחקי אלו המלות ועי' ע"ד הבנין דבריו, ובש"י פי'
 דה"ק שלא תהיה שביעית משמטתו והיינו דקאמר שאתה
 מקיים מצות חורה אבל אעפ"כ הוא שלך, אבל אין זה
 במשמעות הלשון, עוד מביא פיר' אחר דתבול תחבול יתירה
 קשיא ליה ומתיר דקמ"ל דלא תימא כיון דמחזיר למה הוא
 במשכון, לזה כתב אם תבול אצ"פ שתחבל פעם תחבול פעם
 אחת כלי לקיים בציוד חזרה וגם אתה נוטל את שלך,
 ע"כ, ואין לדברים אלו טעם, ואפשר דאדלעיל קאי אם
 כסף תלוה, וקמ"ל שמקיים מצות הלוואה אע"פ שממשכן,
 ואולי לזה כיון במ"ס אר"ז מצוה מדבר. —
 זר' כסות יום וכו' מכדורשבי ספרי דברים פ"רעז ומיח'
 שם כד יג (דף קנה) ב"מ פ"ט מ"ג ובבלי שם קיד: תני ר'
 שיזבי עד בא השמש שם כסות לילה השב תשיב וכו' זו כסות

עומדין ט ח', ו עומדי, ק עומדים | לפניך כ ח' | ללוות
 ט ח' | עמי פ ישראל | קודם | אב ח' פ' ג' את הכנעני |
 קודם | אב ח', ט ג' שנאמר את העני — 16 עמ' הק'
 עניך וכו' עירך בפ"ב ט ח' | ו ענייך | עירך כ ג' וגר' |
 גניך קודמין | אב ח' | לעניי עירך | אכמ"פ ח' (פ' ג' כאן
 שנאמר עמך) | ועניי וכו' קודמין | אב ח' — 17 עמ' הק'
 שג' | אב ח' | את העני | אט ח' | המוסגר ח' ד
 (וגם פ), מ נשתרבב למטה אחרי בכל זמן | כנושה ט
 ג' לעני | לעני | כ לעם | לא וכו' כנושה | א ח' | אבל וכו'
 כנושה | אט ח' — כ הייה וגי' את — 2 לא וכו' כנושה | כ
 ח' וגי' לא תראה לו בפ"ך | שלא | ל לא — 3 שה"א
 טמ שג' — 4 למלוה | מ ללוה | לו | אטכ"מ ח' | אתה
 אומר | אטכ"מ ח', א ג' או, אב ג' הרי זה אוהרה | למלוה |
 טמ ח', אב ג' שלא ילוה ברבית | או אינו אלא | מ ח',
 אב ח' הרי זה — 5 אטכ"מ אוהרה ללוה, מ ואוהרה
 למלוה הוא | כשה"א | מ שג' | כ מאתו וגר' | בנשך ד ח' |
 ותרבית | דט ח', מ ורבית, א ג' וגר' | הרי וכו' אמור
 כוה"ס | מ ח' | זה | אר ח' | אוהרה | ד ח' — 6 אמור | מ
 ח' | המוסגר ח' דמ | כ ואת | ט כספך וגר' | לו בנשך | כ
 ח' | הרי | כ ח' | זה | כ ח', ט זו | שלא ילוה ברבית | ט
 ח' — 7 אטכ"מ למלוה וללוה, מ ג' אבל | אוהרה | אט
 כמ ח' | ד לעדים ולערב ולבלר | לערב | כ ח' — 8
 עליו נשך | ד ח' | מכאן וכו' עוברין ש"א | ט ח' | אפ'
 מיכן | על | מ"פ ח', אב משום | מ"פ בחמשה — 9 דברים |
 פ לאוין | בל | מ"פ לא | כל בפ"ב | ד ובל, פ לא, מ ומשום
 אל | לא בפ"א וכו' | אכמ"פ לא (מ ומשום לא, פ ולא)
 תהיה לו כנושה לא (מ ומשום ולא, פ ולא, כן בס"א
 גינצבורג) תשימון עליו נשך | וק לפני, מ ומשום ולפני
 — 10 אכ"מ וכשם | והלוה | כ זה לזה | אב עובר |
 בחמשה | מ ח', אב משום חמשה | דברים | מ ח' | והעדים |
 כ ח' — 11 עוברין | אב ח' | רבי יהודה | ד רבי | מתיר
 מ פוסר | אטכ"מ בבלר, מ את הלבלר | ואומר | מ הרי

מחזיר לו כל היום, אין לי אלא כסות יום שאהרה מחזיר לו כל היום, כסות לילה שאתה מחזיר לו כל הלילה מנין, תלמוד לומר יהשב תשיב לו את העכוט כבא השמש; מכאן אמרו, ממשכנין כסות יום בלילה וכסות לילה ביום, ומחזירין כמות יום ביום וכסות לילה בלילה.

כי היא כסותה לבדה, זו טלית. — היא שמלתו לעורו, זו חלוק. — במה שכתב, להביא עור מצע. — והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני, ר' נתן אומר, הרי שיצא חייב לחבירו מנה בבית דין ועליו כסות במאתים, לא יאמר לו מכור כסותך והתכסה במנה ותן לי מנה, לכך נאמר היא שמלתו לעורו, אי אתה רשאי למנוע ממנו כסות שהיא נופלת לשארו. — ושמעתי כי חנון אני, שברחמים בראתי את עולמי.

אלהים לא תקלל. למה נאמר, לפי שהוא אומר וינוקב שם יי מות יומת, עונש שמענו, אזהרה לא שמענו, לכך נאמר, אלהים לא תקלל, מכל מקום, דברי רבי עקיבא, ר' ישמעאל אומר בדינין הכתוב מדבר, שנאמר עד האלהים יבא דבר שניהם. אלהים לא תקלל. אין לי אלא דיין, נשיא מנין, תלמוד לומר ונשיא בעמך לא תאור, אני אקרא ונשיא בעמך לא תאור, אחד נשיא ואחד דיין במשמע, ומה תלמוד

הוא אומר — 12 עה'ק בא' ט' ח' | אכמ' וכתוב | ולעדים | אכמ' נ' בוא' | וחתמו, מפ' וחתמו | מ' שאין לי | שפקד' | אטמ' שפיקד, כ' שסוקר — 13 עה'ק תחבול' | אכ' נ' | וגר' | ר' ישע' | וכו' | שלך' | מ' ח' | | כ' תתא' | עשה' | א' ח' — 14 עה'ק תשיבנו לו' | אטכ' ח', א' וג' | זה' | אכ' מה' (כ' ח') | תל' זה' | אכ' שאת וכן בס' — 1 אין וכו' היום' | ט' ח', | אכ' ואין | לו' | כ' לי — 2 אטכ' שאת | הלילה' | טכ' נ' | וכל היום' | | כל' וגר' | כבא השמש' | אט' ח', | א' וגר' — 3 אפ' מיכן | ו' ממשכנים — 5 כ' זה' | אט' והיא | טכמ' זה' | פ' חלוק — 6 להביא' | פ' זה' | גור' | מפ' ח' | פ' המצע' | והיה וכו' | אט' ח' | ושמעתי' | כ' ח' | | כי חנון אני' | א' כ' ח', | א' וגר' — 7 אכ' והרי' | שיצא' | מ' נ' | מבית דין, טפ' שהיה | בבית דין' | מ' ח' | | במאתים' | מ' שנה מאתיים | מכור' | ט' תן — 8 וכן תכסה' | היא וכו' | כיה' מ', אדמ'כפ' כי היא כסותה לבדה' (ד' ח') | | אטכ' אין את — 9 אכ' הימנו | וכן שהוא | שברחמים' | כ' ח', | מפ' ברחמים' | כ' שבראתי — 10 את' | כמ' ח' — 11 אלי' וכו' שניהם שיג' | מ' ח' | | כ' יי' וגר' — 12 ט' שמענו עונש' | לכי' | אטכ' תל' | מכל מקום' | מ' ח' | | דרע' וכו' | כיה' אטכפ', ד' דרי' רעיא — 13 שב' | כ' ח' | | אלא' | ח' | | ונשיא' | אט' נשיא — 15 לא תאור' | א' ח' | | אטכ' דיין... נשיא —

יום, ואפשר דפ' עד בא השמש, עד זריחת השמש וכן כבא השמש ועי' ירושלמי שם יב ע"ב, ונראה דפ' להפך מן המכילתא, ועד בא השמש מיירי בכסות לילה, והכתוב קובע סוף' הזמן לחזרה כלומר לא תעבך המשכון לאחר שקיעת השמש וכבוא השמש מיירי בכסות יום. | וכן איתא בשמיר' פילא ס"ז דעד בא השמש קאי אכסות לילה וכבא השמש אכסות יום, ועי' מ"ב ורש"ש ורד"ל ופי' מהרז"ל, ובהחלוק' ח"א דף ג' מפרש דלפי הירושל' כבא השמש היינו זריחת השמש אבל עד בא השמש היינו שקיעת השמש, ועי' מ"ע ואונקלוס תרגם כאן עד מעל שמשא ובדברים כמעל שמשא ויונתן תרגם כאן עד לא יטמוע שמשא ושם כד מטמע שמשא, והירושלמי לא תרגם כאן כלום ושם תרגם כמעל שמשא ועי' פ"ז ורש"י: 5 טלית וכו'. במכרדש"י להפך ועיין ב"מ קיד: ות"י ופ"ז ורש"י: 6 והיה וכו' אג"י בוי"ג וא"צ. מחקו אלו המלות, ובמ"ע מפרש דאדליל קאי וה"ק דבא הכתוב לרבות את המצע דאף הוא בכלל והיה כי יצעק דלענין השבה גרידא כבר מפירש במשנה תורה, ואין הלשון משמע כן, וראיתי בפ"ז דמביא אחר דברי ר' נתן והיה כי יצעק אלי ושמעתי לאלתר, ואפשר שהיה לפניו כן במכילת' ומלת והיה דריש, דאין והיה אלא מיד. — ר' נתן וכו', פ"ז, ועיין כעין דרשה זו לר' נתן מ"ת בדברים כד יא דף קנח: ר' נתן אומר הרי שמצאו עומד בשוק ועטוף בטליתו שומע אני שהוא רשאי לטלנה מעל כתיפו תל' בחוף רצועמו, ע"כ, והלשון צריך תקון דנראה דאסימא דקרא סמך וצ"ל בחוף תעמוד והאש וכו' יוציא אליך העכוט, ושמעינן דמוציא מן הבית א"ל אינו יכול ליטול מה שעליו בח"י: 12 מכל מקום, מיותר, וברא"ם פי' דאזהרה הזאת כוללת ברכת השם וקללת הדיינים, וזה

הוא שפירש רש"י ה"ו אזהרה לברכת השם ואזהרה לקללת דין, ובא"צ מגיה ד"א אין לי אלא שם המיוחד, בכניי מנין, תל' אלהים לא תקלל מ"מ, ועי' ת"כ אמור פרק יט ה' ירושלמי סנהדרין כה ע"א בבלי גי': — ר"ע וכו'. וזכיה בבלי סנהדרין כו. דרי' סובר אלהים חול ורע' ס"ל דקדוש וזכיה בירושלמי כה ע"א, אבל מס' סופרים פ"ד ח"א אלהים לא תקלל משמע קודש וחול, רש"י קודש, ובאגודה שם הג' ר' ישמעאל במקום ר"ש, וזכיה מס' ספר תורה פ"ד ה', ואונקלוס ויונתן תרגמו במ"ז דיינים: 15 אני וכו'. פי' דנכתבו נשיא ולא בעי אלהים לא תקלל דיינין נמי נשיא יקרא, ש"י, ואינו מובן דאיכן מציינו דנקרא הדיין נשיא, וכעין זה פי' בוי"ג והקשה מלעיל פ"ה דמשמע דאין ללמוד זה מזה, אבל בלא"ה מצד הסברא קשה איך ס"ד ללמוד דיינין מנשיא, ע"כ רוב המפרשים נטו מפירוש הזה, ופירשו דמקשה תרי אזהרות למה לי, לכתוב אלהים ונשיא לא תאור, ומתוך דאלו כן ה"א דאחד נשיא ואחד דיין במשמע דאם הוא דיין ונשיא אינו חייב אלא אחת, לכך נכתבו ב' אזהרות, בה"מ ומ"ס וסהתריה, אבל אין הלשון משמע כפי' הזה ולולא דמסתפינא הייתי אומר דס"ל להאי תנא

לומר אלהים לא תקלל, לחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, מכאן אמרו, יש מדבר דבר אחד, וחייב עליו משום ארבעה דברים, בן נשיא שקלל את האב, חייב בארבעה דברים, משום נשיא ואב ודיין ומשום בעמך לא תאור, רבי יהודה בן בתירא אומר, אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאור, שומע אני ראיה חייב עד שיהא דיין ונשיא, תלמוד לומר אלהים לא תקלל, לחייב עליו משום דיין, ונשיא בעמך, לחייב עליו משום נשיא, ומה תלמוד לומר בעמך, בזמן שהן עושין מנהג עמך. — אלהים לא תקלל. אין לי אלא דיין ונשיא, שאר כל אדם מנין, תלמוד לומר בעמך לא תאור, מכל מקום.

מלאכתך ודמעתך לא תאחר. מלאכתך, אלו ביכורים הניטלין מן המלא, ודמעתך זו תרומה, — לא תאחר, שלא תקדים מעשר שני לראשון, וראשון לתרומה, ותרומה לביכורים, אבל איני יודע אי זה מהם יקדים, אם תרומה לביכורים, אם בכורים לתרומה, אמרת, יקדמו בכורים שהם קריין ארבעה שמות, ראשית, בכורים, תרומה ומלאה, לתרומה שאינה קרויה אלא שלשה שמות: <תקדים תרומה שהיא קרויה שלשה שמות>. ראשית, תרומה ודמע, למעשר ראשון שאינו קרוי אלא שני שמות:

דנשיא היינו ראש הסנהדרין (ולא היינו מלך), וצ"ל להפך אני אקרא אלהים לא תקלל אחר וכו' ומה חיל ונשיא וכו' דהא נשיא בכלל דיין, ואע"ג דמדבריו אין לי לא דיין וכו' משמע דס"ל דנשיא היינו מלך, אפשר לומר דה"ק אין לי אלא דיין אבל נשיא עדיין לא נתפרש דינו וסמך עצמו על מה שיבאר אחר כך, ולקמן בן נשיא וכו', ע"כ צריך לפרש דנשיא דקאמר הוא ראש הסנהדרין: 1 וע"ז בפני עצמו בא"צ מגיה כאן אין לי אלא דיין ונשיא, שאר כל אדם מניין ת"ל בעמך לא תאור, מ"מ, ומוחק מאמר זה בסה"ד ובאמת שכן הוא הסדר הישר: 2 בן נשיא וכו', המפ' הארכיו לבאר איך אפשר שיתחייב משום אב בפני עצמו אחרי שאין לנו אזהרה מיוחדת לאב, אבל המשא ומתן בזה יוצא מגדר מלאכתנו, ועיין בסכת סופרים ספ"ד: 4 אלהים לא וכו', מקשה דרי באזהרה אחת, והלשון צריך תקון ואפשר דצריך למחוק מלות לא תאור לבסוף, ואפשר ג"כ להגיה אלהים וכו' תאור [למדה נאמר שאלו נאמר אלהים ונשיא בעמך לא תאור] שומע וכו': 6 מנהג עמך, סנהדרין פה. 9 מן המלא. וכו' ברמב"ן, ופירושו שלא ביטל ממנו עדיין כלום, אבל בז"ג פ' לפי ג' הישנה כשהתבואה מתמלאה ומתבשלת, וכן הוא ברש"י על התורה ובתמורה ד' אבל לפי הלשון שמעתיק בתוספ' ד"ה מלאכתך יש לפרש כוונתי כמו שכתבנו, ועי' ספרי דברים פ"ב ד"ה ואספת דגנך ובמתי שם יא יד (דף לה): 10 תרומה. תמורה שם, ועי' רש"י עה"ת שכתב ואיני יודע מהו לשון דמע ובתמורה שם מפרש לפי שמדמעת, וכן פ' בפ"ז, והא גופא קשיא למה תרומה ערובי תרומה דמעי, וגם טעם התוספ' שם ד"ה מלאכתך וחוק ועי' רמב"ן וראב"ע וערוך ערך דמע ומכ"י דרשב"י ויפה כיוון המה"ל: דמעי בל שומרוני חלב, והיינו תרומה, במדבר יח"ב, ואנוקלוס שתרנג בכורך ודמעך אילי כוונתו כהמכילתא אבל יונתן שתרנג בכורי פירך ובכורי חמר ענין לא תשחי וכו' בודאי נטה מפירושו כהמכילתא. — שלא תקדים וכו', בא"צ מגיה, את המאחר לא תקדים ולא תאחר המוקדם, וא"צ, ועי' מכ"י דרשב"י, תרומות פ"ג מ"ז תוספתא שם פ"ד ה"י ירושלמי שם מב ע"ב בבלי תמור ד' ה: שמי' פ"א ס"ח, פ"ז: 11 גרומה. בא"צ מגיה ראשית, וא"צ, ועי' ספרי במדבר דף קמו שורה ה:

1 אלהים לא תקלל | ק ונשיא בעמך לא תאור | ע"ז בפ"ע וע"ז | אב כל אחד ואחד | א מיכן — 2 דבר | כ ח' | אחד | ט ח' | עליו משום | פ ח' | מול ד' פ בארבעה | בן | כ כן | האב | טפ אביו | חייב | א"כ ג' עליו — 3 בארבעה | כ ד', א"כ משום ארבעה | נשיא ואב ודיין | א"כ פ האב | ט אב, פ אביו | ומשום | א משום | דיין | פ נשיא | ומשום | א משום | נשיא | פ דיין | בן בתירא | כ ח' | בתירא — 4 ונשיא בעמך לא תאור | א"כ ח', ט וגר' | יהא | א"כ ל יהיה | שיהא | א"כ שיהיה — 5 דיין | טבב | ומשום | נשיא, א ג' ונשיא | ונשיא וכו' נשיא | ק ח', א"כ אי | ב או | נשיא כחזו וכחבריו | ט כאחאב וחבריו — 6 ו משום | ומה | א"כ ח' | בעמך | א"כ ג' לא אמרתי אלא | בזמן | כ כל זמן | ועשין מנהג | א"כ ג' נהגין כמנהג — 7 אין וכו' ונשיא | מ אזהרה לברכת הדיין | ונשיא אזהרה לנשיא | שכ"א מנין | מ מנין לשאר כל אדם ונ' שאינו לא דיין ולא נשיא — 8 לא תאור | ט ח' — 9 לא תאור | א"כ ח', א וגר' | אב אילו | א"כ מ' הבכורים | ט הנטלים, פ שנטלים | מן המלא | כ"ה א"כ מ' ורמב"ן, ד מהמלאה, מ מן המלאה וכן במכרשבי ורא"ם, בחינך ובה"מ מן המלא | ודמעך | ותרומה | א"כ מ', וכו' גם פ ומכרשבי ורש"י רמב"ן וסה"מ מלית קני' ונתן מצוה ע"ח ורא"ם ורק ד ח' | פ ודמעך | כ וסה"מ זה — 10 פ תקדום | מעשר | א"כ מ' פ' | שני יכר לתרומה | מ ח' | וראשון | א"כ ולא ראשון | ותרומה | מ תרומה, א"כ מ' ולא | כ לא | תרומה — 11 אבל וכו' בכורים שה"ס בפ"א | מ' ח' | יקדים | ט קדם | א"כ בפ"א | וא"כ — 12 אב אמרתי | כ יקדימו | א הביכורים, ט הבכורים | אכל שהן, פ שהרי בכורים | א קראו, מ קראו, פ נקרא | כ ראשי | א"כ בכורי — 13 ומלאה | א"כ מ' ודמע | פ ודמעך, ל ורבעי | לתרומה | מ ותרומה, פ ותרומה |

שאינה פ ח', מ אינה, מ שהיא | אמ קרואה, פ נקרא | אלא | פ ח' | מ שלש וכן בס' | המוסגר ח' דמ' — 14 תרומה ול תרומה | ודמע | א"כ מ' ומעשר | למ"ר וכו' שמות | מ' ח' | טב שאין —

ויקדים מעשר ראשון שהוא קרוי שני שמות, תרומה ומעשר, למעשר שני שאינו קרוי אלא שם אחד בלבד; מכאן אמרו, המקדים תרומה לבכורים, ומעשר ראשון לתרומה, ומעשר שני לראשון, אע"פ שהוא עובר בלא תעשה, מה שעשה עשוי, שנאמר מלאתך ודמעך לא תאחר.

- 5 כן תעשה לשורך. הקיש בכור אדם לבכור בהמה, ובכור בהמה לבכור אדם, מה בכור בהמה הנפלים פוטרין בה את הבכורה, אף בכור אדם הנפלים פוטרין בו את הבכורה, מה בכור אדם אתה רשאי ליתן פדיונו לכהן בכל מקום שתרצה, אף בכור בהמה אתה רשאי ליתן לכהן בכל מקום שתרצה; לפי שהוא אימר יוהבאתם דברים יב ו שמה עולותיכם וזבחיכם, שומע אני יהיה חובה להביא לבית הבכירה, תלמוד לומר 10 בכאדם ובבהמה, הקיש בכור בהמה לבכור אדם, ובכור אדם לבכור בהמה, מה שמות יג ב בכור אדם אתה מטפל בו שלשים יום, אף בכור בהמה אתה מטפל בו שלשים יום. שבעת ימים יהיה עם אמו. למה נאמר, לפי שהוא אומר, יהיה שבעת ימים תחת אמו, <תחת אמו> עם אמו, אתה אומר תחת אמו, עם אמו, או אינו אלא תחת אמו כמשמעו, תלמוד לומר שבעת ימים יהיה עם אמו, מה כאן עם אמו, אף להלן עם אמו; רבי נתן אומר, לא בא תחת אלא להדרש, תחת אמו, אחר אמו, אתה אומר תחת אמו, אחר אמו, או אינו אלא תחת אמו ממש, הרי אתה דן, נאמר כאן אמו ונאמר להלן אמו, מה להלן בסמוך לו, אף כאן בסמוך לו. — שבעת ימים יהיה עם אמו, מה בכור קדש אינו יונק אלא מן החולין, אף כולן לא יינקו אלא מן החולין, מכאן

1 ויקדים מ"ר וכו' בלבד] מ ולא תקדים מ"ר שאינו קרוי אלא שני שמות תרומה ומעשר לתרומה שהיא קרויה שלש שמות ולא תקדים מ"ש שאין לו אלא שם אחד למ"ר שקרוי בשני שמות | אטכ | יקדים | ראשון | א ח' | קרוי בפ"א כ ח' | ו כ שאין — 2 מ ומכאן | ארמין | ט ג' כל — 3 לראשון | כ ח' | שהוא עובר | מ שעובר | שנ' | כ"ה מ, ט ח', ארכ ת"ל | מלאתך וכו' תאחר | ט ח' — 4 אכ ודמעך וגו' | רזאחר | מ ג' בכור בייך תתן לי 5 לשורך | כ ג' וגו', מ' ג' לצאנך — 6 בכור | אטכמ פ ח' | טמ הבהמה | בכור | אכמפ ח' | אכמ באדם — 7 בן ארש בה | מה | אכ ח', מ ומה | אכ את | אכ ליתנו | פדיונו | אטכ ח' | ד לכל כהן | שתרצה | כ"ה מ, ארטכ שירצה | אף ב"ב | אכ ח' — 8 בכור | ק ג' אדם | אתה וכו' שתרצה | אטכ ח' | מ ליתנו | ל לכל כהן | שתרצה | ק ג' בכל מקום, ל שירצה | שה"א | מ שני — 9 ט עולותיכם וכו', כ עול' וגו' | א זבחיכם וגו' | טל מ יהא | הובה | אכ בחובה, אמ ג' עליו | להביא | ט ח' | ת"ל | מ ג' להלן — 10 אטכמ בכור אדם לבכור בהמה ובכ' בה' לבכ' אדם | מ ומה — 11 אתה | ט ח', אכ את | אכמ מיטפל | אתה | ט ח', אכמ תהא | אמ מיטפל | בן | כ ח', טק בה — 12 ט תהיה | שה"א | מ שני — 13 המוסגר רק א | עם אמו | מ ח' | אהה וכו'

3 שני וכו'. בא"א מוחק מן שני עד סה"ד, וא"צ: 5 הקיש וכו' לבכור וכו'. בא"צ מוחק זה: 6 אף בכור וכו'. פ"ו: 11 שלשים יום. עי' כל זה לעיל בא פ"ט ומכרשכ"י כאן ורש"י: 13 עם אמו. כשאמו קיימת ובא"א מוחק אלו המלות ולא ידעתי למה: 14 כמשמעו. שירבץ תחת אמו, שהורה, פ"א, שיהא יונק מאמה, מ"ע. וכו' פ' חלילי אמו שמתה אמו: — אף להלן עם אמו. פרט ליתום ועיין ת"כ אמור פרשה ח ה"ד חולין לח: ולעיל בא פ"ח ד"ה וזעברת ופ"ו, ובא"צ מסרס ומגיה מה כאן בסמוך לו אף להלן בסמוך לו: 15 אחר אמו. שגולד אחר מיתת אמו או אינו וכו' ממש שתהא אמו קיימת (ש"י), פ"א, שיהא יונק מאמו (מ"ע): 16 נאמר כאן וכו' מה להלן בסמוך לו שגולד תיכף לאחר מיתת אמו אף וכו', ש"י. וכו' פ' דקאי אלא תבשל גדי בחלב אמו, מה להלן שמתה האם אף כאן, ושני המירושי אינם מתקבלים על הלב, חדא. דמריכא ס"ד לאסור יתום עד שהוצרך הכתוב ללמד שהוא כשר, ועוד דלעיל ילפינן מן עם אמו דיתום פסול וכאן נקט בפשיטות דעם אמו משמע להכשיר יתום, ובא"צ מגיה כל המאמר ע"פ הת"כ וגורס להדרש לפי שני, שבעת ימים יהיה עם אמו יכול עד שיהיה עם אמו כל שבעה ת"ל תחת אמו, אחר אמו, יכול אפילו יצא ממנה כשהיא מתה, הרי אתה דן נאמר כאן אמו ונאמר להלן אמו מה להלן עם אמו אף כאן עם אמו, הא כיצד, נתקיימה שעה אחת, ד"א אמו אמו גזיש מה בכור וכו', ועי' בתריגומים שתרגמו בפרש' אמור בתר אמה, אבל כאן ת"א עם אמה ויונתן תרגם יהיה יונק בתר אמה: 18 מכאן אמרו וכו'. מעילה פ"ג מ"ז בבלי

עם אמו | טכמ ח' | א | ח' | מ יכול | אינו אלא | אכמ ח' | תחת וכו' אמו שוה"ס בפ"א כ ח' — 14 כמשמעו | ט ממש, וכ"ה פ' | שבעת ימים | ד ח' — 15 ר"ב וכו' ע"מ כן ע"ה"ס ש"ד | מ ח' | בא | ד' | הכתוב, ט נאמר | תחת בפ"א | ט ג' | אמו | א"א וכו' אמו שוה"ס בפ"ב | ט ח' — 16 אינו אלא | אטכ ח' | ממש | אכ כשמועו, ט כמשמעו | אתה | א | אני, טכ את — 17 אף | אכ ג' | אמו האמור | לו | ד ג' מהו (פ ד"א) — 18 א כלהו, ט כולהו | לא | ט אינן | יינקו | כ"ה פ, א יינקו

אמרו, כל הקדשים לא יניקו את בניהם, ומעושרת קלה לא תניק את בנה, וכולן אין למדין אלא מן הבכור, מה בכור הקדש אינו יונק אלא מן החולין, אף כלן לא יניקו אלא מן החולין, כיצד הן עושין נוטלין מעות מן ההקדש, ולוקחין בהן בהמה מן החולין ומתרחמות עליהן ומניקות אותן, אף על פי שאמרו אחרים מתנדבין היו על מנת כן. ביום השמיני תרתנו לי. אין לי אלא שמיני, משמיני ולהלן מנין, הרי אתה דן, נאמר כאן שמיני ונא' להלן שמיני, מה שמיני שנא' להלן להבשיר בו משמיני להלן, אף שמיני שנאמר כאן, להבשיר בו משמיני ולהלן, מה כאן ביום השמיני, אף להלן ביום השמיני. — וביום השמיני תתנו לי. להוציא מחוסר זמן.

פרשה כ

וּאֲנָשִׁי קוֹדֵשׁ תִּהְיוּ לַיהוָה. רבי ישמעאל אומר, כשאתם קדושים, הרי אתם שרי. איסי בן יהודה אומר, כשהמקום מחדש מצוה על ישראל, הוא מוסיף להם קדושה. איסי בן נוריה אומר, נאמר כאן קדושה ונאמר להלן קדושה, מה להלן אסורין באכילה, אף כאן תהא אסורה באכילה. ובשר בשדה טרפה. אין לי אלא בשדה, בבית מנין, תלמוד לומר יִנְבְּלָה וטרפה, הקיש טרפה לנבלה, מה נבלה לא חלק בה, בין בבית בין בשדה, אף טרפה

וּקְרָא יוֹ

שם יג. פ"ו ור"ל בניהם של קדשים שגולחו להם את"כ אע"ג דהם קדושים כמותם ויליף מן בכור דאינו יונק אלא מן החולין ודלד קדשים אינו קדוש בבכורה וכאן מפורש כדעת ר' פרץ במעילה יג תוספ' ד"ה אתאי, דמה ששינוי ולד המעשרות לא יונק מן המעשרות וכן ולד קדשים, היינו אף דעצמו קדוש דאי בולד חולין פשיטא וכן איתא להדיא במכרשבי ועי' רמב"ם פ"ג דמעילה ה"כ וראב"ד שם: 2 מה וכו'. אף כולן וכו' החולין. בא"צ מוחק זה: 4 מתנדבין וכו'. בפ' המשנה דמעילה חלוקי דעות, דרש"י מפרש שהיה מקדישין בתחלה ע"ל חנאי שיהיו רשאים להניק ומל' המכ"י לכאורה נראה כפ' רש"י אבל בתוספ' שם דחו זה דבתוספתא ד"עילה פ"א ה"כא וה"כב נשתנה בין גבי פועלין ופרה שעושין אצל ר'קדוש ושם אי אפשר לפרש כן אלא נראה דה"ק דמותר להקדיש בהמה לחלבה להניק ולולות קדשים, וכ"פ הרמב"ם ודלא כהשגת הראב"ד שכתב דאינו מותר אלא למסור ברמז' חולין לבד, אלא שצריך באור מאי אע"פ דקאמר והרי רבותא יותר אם מותר ליקח בהמת חולין ממעות הקדש דהא ע"כ הבהמה נתפסת בקדושה ואולי מלת אע"פ ארישא קאי כלומר אע"ג דבכהאי גוונא מותר, אבל באופן אחר לא יניקו בהמות קדשים מ:המות קדשים, אי"נ ה"ק אע"פ שאמרו דמותר בהאי גוונא טוב יותר ליקח בהמה ממעות הקדש משום דאתי לאחלופי ולומר דמותר לבהמת הקדש להניק קדשים: 5 ביום. עי' בח"ג וכן ת"י וביומא. — ל"י. בא"צ מוסיף כאן להוציא מחוסר זמן, ומותר מאמר זה לקמן: [6 להלן שמיני. ויקרא כב כז:] 7 אף להלן וכו'. מכרשבי ה"כ אמור פרשה ח ה"ה: 8 להוציא וכו'. דאין חובה לתנו ביום שמיני אלא בא למעט מחוסר זמן.

(כ) 10 הרי אתם שלי. פ"ו ורש"י ות"כ סוף קדושים:

11 איסי בן יהודה וכו'. עיני מכרשבי ופ"ו ובח"ג ורמב"ן בסה"מ שורש ד, ועי' פסח' קיג: (וימא נב: נדה לה:) וירוש' ב"ק פ"ג דף ג ע"ד: 12 להלן. בפ' ראה טו כאן גבי נבלה ובשר בחלב. — מה להלן וכו'. בא"צ מהפך מה כאן וכו' אף להלן וקרוי לקמן גבי בשר בחלב, והועתק לכאן ונ"ל לקמן וחולין קטו (ופסח' כד:) 14 אין לי אלא בשדה וכו'. מכרשבי רש"י וראב"ע ופ"ו:

דכ יניקו, ט יונקין — 1 יניקין ט ינקו | אט | ומעשרת, כ ומעשרה | כ חנוק | אכ אינן — 2 הקדש | אטכ | קדוש | אכ כולהן, ט כלם | יניקו | א ג' את בניהם, ט ינקו — 3 כיצד | ט ח', א וכיצד, כ ובאיה צד | הן | ד ח' | עושין | ט ח' | ההקדש | א הקדש, כ הקדש | ט ולוקח | בהן | ד ח' | בהמה | ט ח' — 4 ד ומרחמת | אחרים | אטכ ח' — 5 אטכך וביום, וכ"ה במכרשבי | כאן ולי"א, י"ה, ות"י | כאן | ועיין למטה | | אין לין | כ ח' | | מנין | אכ ח' | מה הניג דן — 6 להלן | ט ג' מיום | ט השמיני | ג' והלאה ירצה | שמיני שנאמר | דם ח' | להלן | ט בכלן | להבשיר | טמ הכשיר וכן בס' | בן | ד בן, דט ג' שמיני | משמיני | אכ שמיני, דט ומשמיני — 7 להלן | אטככלם ולהלן | שמיני | דם ח' | שנאמר | דם ח', ט האומר | בן ט ח', ד בן, אר ג' שמיני, כ ג' שמונה | משמיני | ד ומשמיני | מה וכו' השמיני שה"ס בפ"א | ט ח' | מ ומה | ביום | מ ח' | השמיני | מ בשמיני, אדכ ג' שמיני — 8 ביום השמיני | כ"ה אכ | ונ' שמיני, מ בשמיני, ד כמו כן | וביום | כ"ה אטכ | וכן סבירין וס"א ונוסח' שוני, עי' הוצ' גינצב' | כ ח', למ' ביום, כבמקרא | השמיני | כ ח' —

(כ) 10 אכ פרשה ב | ט אנשי | טכ תהיו | פ קדוש |

הרי' טמ' ח' | אתם | מפ תהיו | פ תהיו | | שלי | אטכ | ל' — 11 איסין | א אסי וכן בס' | יהודה | כ"ה דפ, א עקביה, ט עקביא, כמ עקביא | מ כשהקביה | על ישי' | א טכמפ | לישראל | אכפ להן — 12 פ קדושות | איסי וכו' באכילה ש"ג בפ"ג | מפ ח' | בן | ט בין | אטכ גור אריה | מה | אטכ ג' קדושה האמורה | כ האמורה — 13 אטכ אסורה | אף | אטכ ג' קדושה האמורה | אכ תהי | באכילה | אכ בהנייה — 14 טרפה | כפ ג' לא רמאכלו | אר טרפה ונבלה — 15 ד נבלה לטרפה | בה | ד לה | בין

לא נחלוק בה בין בבית בין בשדה, הא מה תלמוד לומר ובשר בשדה טרפה, דבר
הכתוב בהווה; כיוצא בו כ' בשדה מצאה, אין לי אלא בשדה, בבית מנין, דבר דברים כב כי
הכתוב בהווה; <כיוצא בו כי יהיה כך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה, אין לי שם כג יא
אלא מקרה לילה, מקרה יום מנין, דבר הכתוב בהווה> כיוצא בו מ' האיש אשר שם כו
נטע כרם ולא חללו, אין לי אלא כרם, שאר כל אילנות מנין, לא דבר הכתוב אלא
בהווה; <כיוצא בו לא תבשל גדי בחלב אמו, אין לי אלא גדי שאר כל בהמה מנין, שמות כג יט
דבר הכתוב בהווה> אף כאן ובשר בשדה טרפה, דבר הכתוב בהווה, מקום שדרך
בהמות להטרף.

לכלב תשליכון אותו. לכלב וככרב, אתה אומר <לכלב וככלב> או
אינו אלא לכלב כמשמעו, תלמוד לומר לא תאכלו כל נבלה, והלא דברים קל וחומר, דברים יד כא
מה נבלה שהיא מטמאה במשא, הרי היא מותרת בהנאה, טרפה שאינה מטמאה
במשא, אינו דין שתהא מותרת בהנאה, הא מה תלמוד לומר לכלב תשליכון אותו,
לכלב וככלב; ללמדך שהכלב מכובד מן העבד, שהטרפה לכלב ונבלה לעבד;
ללמדך שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה, שנאמר וילכל בני ישראל לא שמות יא ז
'חרץ כלב לשונו, אמר הקדוש ברוך הוא, תן לו שכרו, והלא דברים קל וחומר, ומה
אם היה כך, אדם לא כל שכן שאינו מקפח שכרו, שנאמר קורא דגד ולא ילד עושה ירמיה יז יא
עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבונו ובאחריתו יהיה נבל, ואומר כסא כבוד מרום שם שם יב
מראשון מקום מקדשינו.

לא תשא שמע שוא. הרי זה אוהרה למקבל לשון הרע, דבר אחר, הרי

2 בבירא וכו'. נקט לשון קצרה ובא"צ מגיה ת"ל אין
מושיע לה, אלא שדבר הכתוב בהווה ועיני ספרי דברים
פירמג ומ"ת שם כב כו דף קמג ולי"ב מדות דר"א בנו
של ריה"ג מדה יח: 5 מגיין וכו'. בא"צ מגיה גם כאן
ת"ל אשר נטע, אלא שדבר הכתוב בהווה, ועי' ספרי דברים
קיצה ומ"ת שם כו דף קכ, ועי' כל הענין רש"י ופ"ז:
14 ללמדך שאין הקב"ה ש"מ פלא ס"ט, רש"י ופ"ז
ופסחים כב. ברש"י שם: 16 שני וכו'. ומצינו שמשלם מדה
כנגד מדה וכן ת"י על הפסוק שאחריו פורענותא תתעביד
מגיה, ועי' בא"צ שרומז על התנחומא כי תצא ס"ב
(וכ"ה בתנחומא ב ס"ג) כי שם דורש סמיכות הכתובים
ומפרש שהמשיל הכתוב האויבים שפשוט ידיהם בכסא הכבוד
היינו מקום המקדש לקורא שמגדל ביצים שאינן שלו אבל
בא"צ מוחק כל הכתוב וגורס במקומו שני' לתת לאיש
כדרכו (ירמ' לב יט) ותו לא: 19 למקבל לשון הרע. מכי
דרשב"י, פסח ק"ח. תרבי"ח (פ"כ, ד"י פ"ט) פ"ז ת"י ועי' רש"י:

בפ"א א ח' | בין בפ"א א ובין | 1 נחלוק אמ נחלק,
ט נחלוק | בין בפ"א א ובין | ט בשר | 2 מ בהוה,
כ בדויה | כיו"ב וכו' להטרף ש"ח מ ח' | 3 כ בהויה |
המוסגר ח' ד | בו | פ בדבר | אשר וכו' לילה | ט ח', כ
אשר וגו' | 4 בהויה | כ בהגיה | 5 כרם | ד ח' | ולא
חללון דטב ח' | כל | ד ח' | אכ האילנות | לא | אט ח',
כ ת"ל | אלא | אטכ ח' | 6 כ בהויה וכן בס' | חמוסג'
ח' ד | בו | פ בדבר | בחלב אמון | ט ח' | 7 אטכ ואף |
כאן | אכ ג' אתה אימר, ט אתה אימר כאן | ובשר | ד ח' |
מקום שדרך | פ שכן דרך | 8 טפ בהמה | להטרף | פ
לטרף וכו' בשדה (וכן בל"מ דר"א), ט ג' כיוצא בו אל תגזול
דל אין לי אלא דל עשיר מנין ת"ל כן אורחות כל כוצע בצע
אלא דבר הכתוב בהווה שדרכו של דל להגזול | 9 וכלב בפ"ב |
אט ח' | וכלכל | ד ככלב, טכ ובכלב (ילק' ווי"ג) וכלכל |
א"א טמ ח', ק ג' כן | המוסגר רק אכ | 10 אינו אלא |

אטכ ח' | אכ כשמועו | ת"ל וכו' נבלה | מ ח' | נבלה | אכ ג' וגו' | והלא | אטכ והרי | וה"ד | מ אמרה | 11 אטכ ומה
ונ' אם | שהיא מט' | מ שמשמאה | מטמאה | אכ מטמא | הרי | מ ח' | היא | אטכ ח' | אכ בהגיה, מ בכל הנאה | כ וטרפה |
אכ מטמא | 12 א בהגיה, מ בכל הנאה | הא מה | מ ומה | אותן | ד ח' | 13 כלכל ובכלב | דמ ח' | ללמדך וכו' לעבד
בפ"ב | כמ וילק' ווי"ג | ח' | א שהרי הכל | העבד | אטכ ח' ג' | אטכ שהרי טריפה | לעבד | אטכ לג וי | 14 הקב"ה | אטכ
המקום | 15 מ כלב וגו' | לשון | כ ח', א ג' וגו' | אמר | אכ ג' לו | הקב"ה | ק תביה, אכמ המקום | אטכמפ תנו |
לו | פ להם | פ שחרם | והלא | אטכ והרי | ומה | אכמ ח' | 16 אם וכו' | שכרין | אטכמפ אם | כ את | שכר חיה | ט חיה,
פ חיה | לא קפח | אכ קפח | המקום | כ ג' שכר | ק"ו | פ ח' | שכר אדם | פ ג' לכיש | שני' וכו' מקדשין | מ ח' | אטכ
וכה"א | אכ לא | עושה וכו' נבל | אטכ ח', אטכ וגו' | 18 אטכ מראשון | כ מראת | וגו' | 19 הרי | מ ח' | זה | ד

זה אוהרה לדיין שלא ישמע מבעל דין, עד שיהא בעל דינו עמו, שנאמר עד האלהים יבא דבר שניהם; דבר אחר, הרי זה אוהרה לבעל דין, שלא ישמע דבריו לדיין דברים י"ז עד שיהא בעל דינו עמו; שנאמר ועמדו שני האנשים. — אבא חנין אומר משום רבי אליעזר, להביא שבועת הדיין שתהא באמן, שאם אין עונה אמן אחריו, עושה אותו שבועת שוא.

אל תשת ירך עם רשע. אמר לו, איש פרוני חייב לי מאתים דינרין, ולי עד אחד, בא והצטרף עליו, וטול אתה מנה ואני מנה, לכך נאמר אל תשת ירך וגו'. אמר לו רבו, אתה יודע בי, שאלו נותנין לי כל ממון שבעולם אין אני מבדה, מנה לי אצל פלוני ויש לי עד אחד, בא והצטרף עמו כדי שאטול את שלי, לכך נאמר אל תשת ירך וגו', עד חמס הוא זה. — כך היו נקיי הדעת שבירושלם עושין, לא היה אחד מהם הולך לבית המשתה עד שהוא יודע מי הולך עמו, ולא היה חותם בנט, עד שהוא יודע מי חותם עמו. — רבי נתן אומר, אל תשת ירך, אל תשת חמס עד, להוציא את החמסנין ואת הגולנין שהן פסולין לעדות, שנאמר לא יקום — עד חמס באיש, מהו אומר שם שם טרסו שם שם יט

3 שני ועמדו וכו'. עי' כל זה מכדרשב"י ספרי דברים פ"ר קצ ומ"ח שם יט י"ז דף קטו סנהדרין י: שבועות לא. ותנא דב"א ופ"ז ועי' סה"מ מצוה דטא. — אבא וכו'. עי' ספרי במדבר ע"ב כ, פ"ז, ובד"ר פ' דאשבעת העדות קא' היינו שאמר הדיין משביע אני עליך שאם אתה יודע עדות שתעיד אבל אין הלשון משמע בפירושו: 6 אמר לו וכו'. עי' כל הענין תדב"א ופ"ז: 8 אמר לו וכו' ירך וגו'. בא"צ מוחק אלו המלות, ועי' שבועות לא: [בתדב"א נצטרף מאמר זה לשלפניו ונתחברו שניהם לענין אחד ובהמלות אמר לו (רבו) כלולה תשובת חבירו ובכ"מ שגרס רבי הנוסח משבושת: 10 כך וכו'. עי' עושה מזה מאמר בפני עצמו וגורס אל תשת ירך עם רשע כך וכו', וטעמו משום דלעיל הכוונה שלא יתחבר עם התובע הרשע שמבקש ממנו שיעיד בדבר שאינו יודע, אבל כאן הפ' שלא יצטרף עם עד שיועד בו שהוא רשע, וא"כ הוא מדרש בפני עצמו, ועי' סנהדרין כג'. [ועי' בתדב"א שם: 12 ר' נתן וכו'. גר' דכל המאמר משבוש וז"ל של תדב"א: א"ר נתן והלא עד וזמם הוא זה ועד רשע הוא זה אלא ללמדך על הגולנין ועל החמסנין שהן פסולי עדות הן שני ועשיתם לו וגו' ע"כ. ומשמע דר"ג מתמה על מה שמפרש הכתוב בגיוצא דלעיל והרי עד שקר ממש ועד זומם ממש הוא וכמו שמתמה הגמ' בשבועות שם אלא לא בא הכתוב לא להוציא הגולנין והחמסנין וכו', ומקום שני ועשיתם וכו' בסוף גרזא דצ"ל כאשר הוא לפנינו במכילתא שני' כי יקום עד חמס באיש, מהו אומר ועשיתם וכו' כלומר מפני שהוא חמסן ומתאהה לממון לטוף הוא מעיד עדות שקר ונעשה בו דין חומה ובא"צ מגיה הרשעים במקום החמסנין וגורס מהו עונשו ועי' מכדרשב"י ותוספתא סנהדרין פ"ה ה"ה ובבלי כה: 13 לא יקום. צ"ל כי יקום, שיי' ובמ"ע מגיה לא יקום [וגר'] עד חמס באיש:

מ"פ ח', תדב"א פ"כז (דפוס ישן טוף פכ"ט) זו וכן בס' | מ דמקבל (וילק' וויג' למקבל). ק ותדב"א למקבל, תדב"א ד"י למקבלים | לשון הרע | א ח' | הרי זה | דמ"פ ח' — 1 מב"ד | מ"פ דברי (מ ח') בעל דין אחד, תדב"א לבעל דין | שיהא | אט שיבא, פ ג' שם | בעל דינו | מ בעל דין אחר, פ בעל דין חבירו וכן תדב"א | עמו | פ ח' | שני וכו' עמו ש"ג | טכ ח' — 2 ד"א | תדב"א ד"י וגם | ה"ז | דמ ח' | זה | תדב"א זו | ק ישמע | דבריו | א ותדב"א ח', ק דבריו | מ ותדב"א ד"י לדיין (תדב"א אל הדיין) דבריו | לדיין | ק ג' | מבעל דין — 3 א | שיהיה | האנשים | א ג' וגר' | אבא חנין וכו' ר"א | מ ד"א | טל"פ חנן | אומר | ד ח' | משום ר"א | פ ח' | וטק"ר | אלעזר | ל ר' אליעזר אומר — 4 באמן | טכמ נאמן | אין | אט ג' אתה | אטכ מ אחריו אמן | מ עשה | אט אתה, כ אותה — 5 שבועת | א שבועתה, מ שמע — 6 עם רשע | כ ח', מ ג' להיות עד חמס | פ שאם אמר | לו | אכ לך, פ ותדב"א ג' חבירו | איש | פ ותדב"א ח' | מאתים | מ מנה | דינרין | רק ד, א כמ"פ ח', מ ותדב"א ד"י זו | ולין | כ ולא — 7 בא | א מ"פ בוא, כ בו, מ ג' אתה, תדב"א ותהא | והצטרף | אכ ג' לי, (תדב"א מצטרף לי) מ וילק' שאלו והצטרף עליו | אכמ פ עמו, ט לו וי' על מנת שאקח את שלי | וטול אתה | ט ואתה טולו, פ וטול אתה | כמ את | מנה | מ פרס וכן בס' | ואני | תדב"א ד"י ג' אטול | ידך | א ג' ע"ר, פ ג' עם רשע | וגר' רק ד — 8 א"ל וכו' | פ וכן הרב שאמר לתלמידיו | רבו | ט ח', כ רבי | אטכמ | יודע אתה (ט א ג') | בי | אטכמ | ח' | אטכמ | שאפילו, פ ג' |

היו | גותנין | אכמ אדם גותן לי, ט גותן לי אדם | אין | אני | אטמ"פ איני, כ א' | א מבדא, ט משקר, כ מבוה, פ מכוב | מנה וכו' פלוני | אטכמ | אלא (ט והלא) איש (ט ח') פלוני חייב לי מנה (אט ח') — 9 ויש לין | אטכמ | ולי, פ ואין לי אלא | הצטרף | טכ ג' לי | כרין | אטכ על מנת | אטכמ | שאקח — 10 ירך | מ"פ וילק' וויג' | עם רשע להיות עד | חמס | וגר' | טכ ח' | עד וכו' | זה | וילק' וויג' ח' | מ וכו' | ט שבירושלים — 11 אט שיועדו | בס' | הלך | מ מיס — 12 ירך | אט רשע עד, כ רשע וגו', מ ג' עם רשע | אל בפ"ב | אכ ואל | חמס | מ רשע — 13 א | גולנין | החמסנין | כ | החמסנין, ט הגולנין |

לא תהיה אחרי רבים לרעות. ממשמע שאין אתה הווה עמהם לרעה, אבל אתה הווה עמהם לטובה, כיצד, שנים עשר מוכין ואחד עשר מחייבין, זכאי, שלשה עשר מחייבין ועשרה מוכין, חייב; או אחד עשר מוכין ושנים עשר מחייבין, שומע אני יהא חייב, תלמוד לומר לא תענה על ריב, אמרה תורה הרוג על פי עדים, הרוג על פי מטין, מה עדים בשנים, אף מטין בשנים, אחד עשר מוכין ואחד עשר מחייבין ואחד אומר איני יודע, הרי זו אוהרה לדיין שלא יטה אלא לכף זכות, שנאמר לא תענה על ריב. ודל לא תהדר בריבו. למה נאמר, לפי שהוא אומר¹ לא תשא פני דל ויקרא יט טו וגו' אין לי אלא אלו, חלופיהן מנין, תלמוד לומר ודל לא תהדר בריבו. — אבא חנן אומר משום רבי אליעזר, בלקט שכחה ופאה הכתוב מדבר.

כי תפגע. שומע אני כשמועו, תלמוד לומר כי תראה; או כי תראה, שומע אני אפילו בריחוק ממנו מלא מיל, תלמוד לומר כי תפגע; כיצד יתקיימו שני מקראות

מ' שהם | א פסולות, ט פסולים | אטכ מן העדות | שני וכי ומם מ' | בגיטש | אטכ ח', א גר | מהו וכי | עשה | ילק' ווי' | ח' | אכ מה הוא | אומר | ד' | 14 — עמר הק' | זמם | אכ ג' וגו', ט ג' עד חמש — 1 לא וכי | כיצד | טמ ח' | לרעות | דכ ח' | אכ את | כ הוה | אכ עמקן — 2 אבל אתה | אכ ח' | עמהם | כ שחן | ייב וכי | מדבר ש'ט מ' | זכאי | ט ג' שומע אני | א זכאי, כ זכאי | ייג' ט י' — 3 ול עשר | או וכי | חייב | א' | מוכין | ק ח' | וייב | ק ח', כ ואחד עשר | מחייבין בפ' | ול ג' | אחד עשר מחייבין, כ ג' זכאי שלשה עשר — 4 ל ו לא כבמקרא וכן בס' | דרוג בפ' | פ והרוג | מטין | א ממין וכן בס', ילקוט ווי' | מניין | (י) — 5 בשנים בפ' | אטכ ג' או — 6 אכ זה | שני | אטכ תל' | ריב | אטכ ג' לנטות אחרי רבים להטות (א'ר"ל) — 7 פני דל | מ' | (ילק' ווי' פני גדול) — 8 וגו' | טכ ח', ט פרט | אלן | ק חילופיהן | חלופיהן | ול וחלופיהן, ק חילופיהן | חלופיהן | בריבין | ד' — 9 אכפ חנין | אומר | ד' | ד בשם, ט משם | ופק אלעור | ד ושכחה | וכך ופיאה — 10 כ וכי | תפגע | מפ ג' שור אויבך | שומע אני כשמועין | ט יכול אפילו פגיעה ממש, פ יכול עד שיפגע בו | מ' | א | כי תראה | דט ח' | שומע אני | ט יכול — 11 בריחוק | מ' | אכ רחוק, ט מרחוק | ממנו | טמ ח', אכ הימנו | מלא מיל | ט ח', מ כמלאו עיניו | כיצד וכי | חלון | טמ הא כיצד ראייה שיש בה פגיעה | א כחובים, כ כחובין —

1 ממשמע וכי. משנה סוף פ' דסנהדרין ותוספתא שם פ'ג ה', ומכרשביי בבלי סנהדרין י' פ'ז: 2 ייג מחייבין ועשרה מוכין חייב. משום דדיני נפשות כ"ג לפי שעדה שופטת ועדה מצלת ועוד ג' שעל ידיהם יגמר, וביג מחייבין הרי כל אותן הג' שעל פיהם יוגמר הדין הם מחייבין אותו, מ"ע. ואפשר דאמר לטובה צריך להשלים יכור שאי אתה הווה עמקן לרעה כל עקר ת"ל אחר רבים להטות וא"ש ועי' תוספתא ומכרשביי, וג' הפ"ז משונה לגמרי מגרסתנו, וי"ל: לא תהיה אחרי רבים לרעות, יכול תהיה אחריהם לטובה, ת"ל לא תענה על רב לנטות, אמרה תורה הרוג ע"פ עדים, והרוג ע"פ מטין, מה עדים בשנים, אף מטין בשנים, שהרי דיני נפשות בעשרים ושלשה, אחד עשר מחייבין ושנים עשר מוכין, זכאי. אחד עשר מוכין ושנים עשר מחייבין מוסיפין עליהם שנים (שנים) עד שבעים ואחד וכי, אבל מתחלה אחד עשר מחייבין ואחד עשר מוכין ואחד אומר איני יודע, הרי זו אוהרה לדיין שלא יטה אלא ע"פ זכות, ע"כ, ונראה דאיהו חסרון בתחלת דבריו, אבל מ"מ משמע שהיה גורס קודם אמרה תורה וכי הפסוק דלא תענה על רב לנטות כמו שהוא לפנינו, ודלא כג' הרמב"ם עי' לקמן: 4 ת"ל לא תענה וכי, ותפס הכתוב לשון זה כמו שאמר בעדות לא תענה, לומר לך, דאלו הגורמים את דמי הם כמו עדים על חיובו מיתה וכמו דעדיב שניב אף מטין וכי, מ"ע, ועי' ירושלמי ריש סנהדרין אבל בספ' המצות ל"ת רפב נראה דגורס ת"ל לא תהיה אחרי רבים לרעות, וכן מגיה בא"צ. — [אמרה תורה וכי, בתדב"א שם הג' הרוג ע"פ עדים הרוג ע"פ הדיינים (ובספרי מסעי פ'קס מטי דיינים ועי' הוצאת האראוויטץ עמוד רכ הערה ג), מה (כ"ה בד"י ובספרי שם) עדים שנים אף דיינים שנים. ועי' שם בסוף פ'כז: אנשי משוחות (בד"י ספ"ט: בראשונה, ובספרי פריעזמאן: דורשי רשומות) היו אומרים ושפטו העדה, והצילו העדה, והחיבו (אחור) העדה, ללמדך שדיני נפשות בשלשים: 6 הרי זו בא"צ מוחק:

— שני לא תענה וכי. וקרא היק לא תהיה נוטה שיהיו רבים כדי להכריע המשפט אלא פוטרים אותו מיד ולא יוסיפו וכי יוסי סנהדרין מב. ס"ל דאין מוסיפין, מ"ע. 8 חלופיהן וכי. הדור בדל ונשיאות פנים בגדול, ונראה דס"ל דנשיאות פנים מורה על הזכות בדין והדור מורה על הכבוד, ש"י, ומ"ס, אבל מה שכתבו דכן איתא בת"כ קדושים פרק ד' ח' וי' להג' ליתא, דאדורבה שם איתא להדיא דנשיאות הם אוהרה שלא להטות הדין לזכות, ומפרש לא תשא פני דל שלא יוכנו בדין מפני שאין לו במה לפרנס עצמו ולא תהדר פני גדול שלא יוכנו בדין כדי שלא לביישו מפני שהוא בן גדולים, ועי' בספרי דברים פ"ו ומ"מ שם א' ו' דף ט, וכן מפרש בחולין דף קלד. ר' אל תהדר פני דל על התיות הדין לזכות, ומה שתמהו שאל על סה"מ לית רעו שכתב, דלא תהדר פני דל אוהרה שלא להטות הדין לזכותו והדכתיב לא תשא פני דל לכפל אוהרה, לא קשה דהר"מ נמשך כאן אחר המכרשביי, ואונקלוס ויונתן שניהם תרגמו כאן דהוא אוהרה לזכותו בדין מפני עניו, ועי' סמ"ג לאוין רג ורד רוש"י ורא"ם: 9 ופיאה וכי, תיבת בריבו דייק, ובה"מ מפרש דה"ק דברינו אי אתה מהדרו אבל אתה מהדרו בלקט שכחה ופאה, אבל ממשמעות הלשון משמע אדורבה להפך, ועי' חולין קלד. וירושלמי פ"ה יח ע"ג ולקמן ד"ה לא תטה משפט וכי ופ"ז: 10 ת"ל כי תראה וכי, מכרשביי וספרי דברים פ"ר, רכב ומ"מ שם כב א דף קלד וירושלמי ב"מ ח ע"ד ובבלי

הללו, שיערו חכמים אחד משבעה ומחצה במיל, הוי אומר, ריס, נמצינו למדיו שהוא עובר על מצות עשה ועל מצות לא תעשה.

שור אויבך. זהו גוי עובד אלילים, דברי רבי יאשיה, וכן מצינו שעובדי אלילים קרויים אויבים לישראל בכל מקום, שנאמר כי תצא מחנה על אויבך, כי תצא למלחמה על אויבך. — רבי אליעזר אומר, בגר שחזר לסורו הכתוב מדבר. — רבי יצחק אומר, בישראל משומד הכתוב מדבר. — ר' נתן אומר, בישראל עצמו הכתוב מדבר, אלא מה תלמוד לומר אויבך, אלא אם הכה את בנך, או שעשה עמך מריבה, נעשה אויב לשעה. — שור אויבך או חמורו. לחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. — תועה. אין תועה בכל מקום, אלא חוץ לתחום, אף על פי שאין ראייה לדבר, וכן לדבר, וימצאנו איש והנה תועה בשדה. — השב דברים כב ב תשיבנו לו. למה נאמר, לפי שהוא אומר אם לא קרוב אחיך, אין לי אלא בזמן שהוא קרוב ורחוק, אם אינו מכירו מין, תלמוד לומר ולא ידעתו. — ואספתו. מציאה שדרכה להאסף, להוציא את השבורה. — והיה עמך, עמך ברשותך. — עד דרוש אחיך. עד שתדרוש את אחיך. — ד"א עד דרוש אחיך. עד שיצא

1 הללו | כ ח' | ט ושיערו | ומחצה | אכפ ח' | הוי אומר | ט זהו, מפ והו | אומר | כ אומרים | ריס | כ ח', ט ג' ומרדה עמו עד פרסה ונטל שכו, מ ג' נאמר כאן כי תפגע ונאמר להלן לא תראה | כ נמצאו — 2 מצות בפ"א | מ ח' | לא תעשה... עשה — 3 זהו וכו' דר"י | אטכמ ר' יאשיה | א ר' יושיה | אומר אויבך | מ ח' | זה הוא | טמ ח' | גוי | א הגוי, ילק' וויג' כותי' | עובד אלילים | אטכ מ ח' | וכן | ול מכאן | שערא | אטכמ שהגויים | ילקוט וויג' שדככותים | — 4 קרויים | ט קוראים | אטכ לישראל אויבים | בכלל מ ח', וק מכל | מקום | מ ח', כ מכל | שג' | כ ח' | כי וכו' אויבך | מ ח', ט כי תצא למלחמה על אויבך | אכ מחנה וגוי' | כי וכו' | ט וכו' תצא מחנה על אויבך — 5 כ למלחמה וגוי' | על אויבך | א ח' | ר"א וכו' בפ"ע ש"ט בפ"ב | מ ח' | כ לסיאורו | מ"א דף קסא שאורו | — 6 משומד | ילק' וויג' מומר | המוס' ח' ד | אכ ר' יונתן — 7 הכתוב מדבר | ט ח' | אלא | אטכ ח' | אכ ומה | ת"ל | ד ג' ע"ל | א איבך, ד אויבך | אס | ד ג' כן, ט שאם | א טכ בנו — 8 אטכ עמו | נעשה | אט ונמצא, כ תמצא | אטכ אויבו | ט לפי שעה | ט חמור — 9 בכל מקום | פ ח' | אעפ"י וכו' נאמר | א ח' | טכמ ואף | פ ח' — 10 מ זיכר | לדבר | כ ג' הוא | כ איש וגוי' | השב | ט ח' | וט תשיבם — 11 שהיא | מ שג' | אל ואם כמקרא | ט כ קרוב וגוי' | אחיך | טמ ג' אליך, א ג' וגוי' | ואספתו | ט ואספת, כ ג' וגוי' — 13 מציאת | ט ח' | שדרכו | אכ להיאסף | את | ד ח' | עמך בפ"ב | דטמ ח' — 14 אחיך בפ"א | ט ג' אותו | את | טכ ח' | אחיך בפ"ב | כ ח' | ד"א וכו' כרוזה | בכ"י אמ' הדרשה דרמאי קודמת לדרשה זו | ד"א | דט ח' | עד דרוש וכו' כרוזה | ט ח' | אחיך בפ"ג | כ

שם לג. ובא"צ מגיה לא תראה וליתא דכן הוא בכל המקומות שצינתו ועי' לקמן ד"ה כי תראה ועי' בש"י שצידד ג"כ להגיה כן ואח"כ חזר בו, וכבר הקשה הרשב"א הא כי תפגע באבדה כתיב וכי תראה בפריקה, ויתריך דאפ"ה ילפי מהדרי וכן תירץ בתוס' הרא"ש הביאו בשיטה מקובצת ב"מ שם, ובגליון שם כתב דאי אפשר להגיה לא תראה מאחר דהברייתא מיירי בפריקה, ועי' פ"ו: 1 ר"ס. עי' בח"ג ובתוספות ב"מ שם ד"ה וזהו ר"ס שכתבו דאית דגרסי רוס וגרסא זו מכילה גם הרשב"א ושיטה מקובצת שם, וכ"ה במכדרש"י | ועי' מ"ת דף קלב | — נמצאו וכו'. ה"ל מקוטע וכן לקמן ד"ה וחדלת, ואפשר שגם מפני זה הגיה הגר"א לעיל לא תראה, ועי' ג' המ"ח, ואפשר דמעצמו הגיה כן למלאות החסרון, ועכ"פ הכוונה כך היא, ועי' ספרי דברים פ"רכב ומ"ח שם ומכדרש"י: 3 זה גוי וכו'. עי' מ"ת דברים כ א דף קיח ונשנה שם בטעות כאשר כבר העיר ע"ז המו"ל שם וס"ל דמזוזה על אבדת עכ"ר, ועי' מכדרש"י ומ"ח כב א דף קלב ב"ק קיג: וסנהדרין עז: ובא"צ מגיה שור אויבך מצינו וכו' וטעמו נעלם ממני: 5 בגר שחזר וכו'. דאפ"ה בכלל ישראל הוא, ד"ר: 6 ר' יצחק וכו' ר' נתן וכו'. במ"ח שם בחלוף שמות האומרים ובא"צ מגיה ר' יצחק אומר בישראל הכתוב מדבר אלא מה ת"ל וכו' וא"צ, ועי' מ"ת דברים כב א דף קלז ועי' כו: 7 אלא אם הכה ספרי דברים פ"רכב פסחים קיג: ועי' מה שפירש שם שונא האומר בפריקה מתרגם יונתן אויבך דכאן אין תאריך תורא דסנאן דאנת סני ליה על חובתא דאנת ידע ביה בלחוד, ועי' פ"ו: 8 לחייב ע"ז וכו'. מ"ת דף קלז: 9 חוץ לתחום וכו'. מ"ת שם פ"ו: 11 למה נאמר וכו'. נראה דהנאמר הוהתק מפר' כי תצא לכאן, ועי' הלשון מגומגם ובמ"ע פ' דה"ק דלכך נקט הכתוב השב תשיבנו לו מ"מ, כדי לבלול קרוב ורחוק ואינו מכירו, ובא"צ מגיה דרשב רש"יבנו לו, אין לי אלא וכו', ועי' ספרי פ"רכב ומ"ח דברים כב ב ואם לא קרוב אחיך אין לי אלא קרוב, רחוק מגוי' ת"ל ולא ידעתו, וצריך להגיה ע"פ הלשון שבכאן: 13 שדרכה להאסף וכו'. שאינו מחויב לשאת אותה על כתפו, ד"ר, והגר"א מגיה להביא. — ברשותך. מ"ת שם: 14 עד שתדרוש וכו'. בא"צ מגיה עד שתדרוש את אחיך אם רמאי הוא אם אינו רמאי, עד דרוש אחיך. עד שיצא עליו כרוז, וכ"ה ג' מ"ח אלא שגורס ד"א עד שיצא וכו', ואפשר דכ"ה. ולפי הג' שלפנינו נראה דהן ג' דרשות וכ"ה כ"מ, ובתחלה מפרש עד שתדרוש את אחיך אם מכיר את בעל אבדה ואח"כ מפרש דצריך להכריז אם אינו מכיר את בעל אבדה ואח"כ מפרש דצריך לחקור בנותן סימנים אם הוא רמאי ועי' ספרי דברים

דברים כג
שם כא

בראש' לו טו
דברים כב ב

עליו כרווה. – ד"א עד דרוש אחיך אותו. אתה צריך לבדוק את אחיך, אם רמאי הוא אם אינו רמאי. – והשבותו לו. מציאה שהיא עושה ואוכלת, ולא מציאה שיש עמה הפכד.

כי תראה. שומע אני, אפילו רחוק ממנו מלא מיל, תלמוד לומר כי תפגע; או כי תפגע, שומע אני, בשמועו, תלמוד לומר כי תראה; כיצד יתקיימו שני מקראות הללו, שיערו חכמים אחד משבעה ומחצה במיל, הוי אומר, רים.

וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו. נמצינו למדין שהוא עובר על עשה ועל לא תעשה. – רובין, ולא רבנן. – תחת משאו, ולא יתר על משאו. – דבר אחר תחת משאו, ולא שיהא משאו בצדו. – וחדלת מעזוב לו. פעמים שאתה חדל פעמים שאתה עזוב; חמור של ישראל ומשאו של גוי, עזוב תעזוב עמו, חמור של גוי ומשאו של ישראל, וחדלת מעזוב לו. פעמים שאתה חדל ופעמים שאתה עזוב; היה בין הקברות אל יטמא, אמר לו אביו הטמא, יכול יטמא, מפני שמצות עשה קודמת ללא תעשה, לכך נאמר וחדלת מעזוב, פעמים שאתה חדל ופעמים שאין אתה חדל, אמר לו אביו, אל תפרוק עמו, אל תטעון עמו ואל תחזיר לו אבדתו, הרי זה לא ישמע לו. מפני שהוא ואביו חייבין במצות.

ח' – 1 אכמ כרוו | ד"א ד ח' | עד וכי אחיך | ט ח' |
אותן | טב ח' | אתה וכי אחיך | מ ח' | אטב את | את | ט
ח', ד או – 2 אם | ט ח', כ או | אינו רמאי | ט ח' | וק
והשיבותו, ט השבותו | לו | ד ג' מצינו | שיש עמה | מ
שיהא בה – 3 הפסד | ט הפקד – 4 תראה | מ ג' חמור
שונאך | ממנו | ט ח', אכ הימנו | מלא | טב ח' | מיל | ט
ח' | תפגע | ט ג' וגו' – 5 או וכי לית שיח | ט ח' | א
כמ אי | מ כמשמעו | מ הא כיצד | יתקיימו ש"מ הללן
מ ח' | אכ כתובים – 6 הללן | אכ ח' | ומחצה | אכ ח' |
הוי אומר | מ וזה | וק ריסי – 7 וחדלת וכי עמו | אכמ
ח', מ כאן הוא אומר כי תראה ולהלן הוא אומר (דב כב ד) לא
תראה | כ נמצאנו, מ מצינו | כ למדים | ל שיעור – 8 כ
מצות עשה | כ מצות לית | רובין | מ ח' | ולא | מ ח' | ילקי וויג
גא | רבנן | מ ח', ק רובין | תחת וכי ד"א | טמ ח' | ולא | פ
ג' שהטעינו | אכפ יותר – 9 ולא | ארכ ח' | שיהא | אכ
שיהיה, ט שהיה | וחדלת וכי במצות ש"ט | מ ח' | א
שאת וכן בס' – 10 לפ ופעמים | שאתה עזוב | פ שאין
אתה חדל | אכ עזב | כיצד | אטב ח' | אטכל ומשאו וכן
בס' | גוי | ט ישראל, פ כנעני | עמו | ט ח' – 11 גוי |
ילק' וויג' כותי, פ כנעני | מעזוב וכי עזוב | ט ח' |
ופעמים | אכ פעמים | אכ עזב – 12 אל | אטב לא |
יטמא | אטב ג' לו | כ אם אמ' לו | הטמא | אטב יטמא |
יכול | אטב ח' | ט כמפני – 13 ללית | אטב למצות
לית | מעזוב | אטב ג' לו | ופעמים | אטב פעמים | שא"א
חדל | כ שאתה עזב – 14 אבין | ט אבי | ו | תפרוק | א
טב תפרק | תטעון | אט חטען | אטב אל | אטב אבידתו
– 15 שהוא | אבין | ד שאביו ואמו | א במצות –

פירכא ומ"ת שם דף קלג וב"מ פ"ב מ"ז ותוספתא פ"ב
ה"ט ובבלי כח ע"א וע"ב ירושי' ח"ג ופ"ז: 2 מציאה
שהיא וכי. מ"ת כב ב דף קלג ב"מ פ"ב מ"ז ותוספתא פ"ב
ה"כ בבלי כח: פ"ז: 6 ריסי. מכדרשביי תוספתא פ"ב
ה"כ פ"ז ולעיל ד"ה כי תפגע: 7 על עשה וכי. ע"י ג'
מ"ח והתנא קצר בדבריו, וע"י מכדרשביי וספרי דברים
פירכה ומ"ת שם כב ב דף קלד ופ"ז ולעיל ד"ה כי תפגע
ומה שכתב במ"ע דנראה דקצר המאמר כאן והוצתק לעיל
לא ידעתי מנין לו זה: 8 רבנן. שרגיל בכך, ירושלמי כח
ע"ד ובבלי לג. – על משאו. ב"מ פ"ב מ"ז בשם ריה"ג
בבלי לג. פ"ז: 9 ולא שיהא משאו בצדו. בבא מצינא
לג. והיינו מאי דאיתא שם תחת משאו ולא מפורק, ומפרש
בגמ' שם ד"ל דטעינה אינו חייב בחנם, וע"י מכדרשביי:
10 חמור של גוי. וכן ב"מ לב: ומכדרשביי ומ"ת כב ד
דף קלד: חמור אחיך פרט לגוי, וכן פ"ז, אבל בתוספתא
ב"מ פ"ב ה"כ והובאה בבלי לב: בהמת עכ"ם מטפל בה
כבהמת ישראל, ונראה דפליגא וס"ל להך תנא דשונאך
היינו עכ"ם כר' יאשיה לעיל לענין אויבך, ומה דאיתא
בתוספתא לעיל מנה ה"כ שונא שאמרו שונא שבישראל ולא
שונא שבאומות, אפשר לומר דלאו למעוטי חמור גוי ממצות
פריקה לגמרי קאמר, כדמשמע בהשקפה ראשונה, אלא קאי
אמאי דקאמר אוהבו לטעון ושונאו למפרק מצות לטעון עם
דשונא, ע"ז אמר דבשונאו עכ"ם אין חדין ק"א אלא
דבאחי גוונא ישראל קודם ולכאורה היה אפשר להעמיס
פירוש זה בתירוק הגמ' מי סברת אשונא דקרא קאי אשונא
דמתניא קאי, אבל רש"י לא פירש כן אלא והכי מתרץ
דהרייתא לא מיעטה שונא אלא מטעינה אבל לא מפרקה
ובפסחים קיג: הובאה ג"כ ברייתא זו לראיה דשונא דקרא
לא קאי אעכ"ם אלא אישראל ובירושלמי ח ע"ד מסיק
דלדברי חכמים חמור גוי ומשאו של ישראל לא פורק ולא
טוען, ולדברי ר"ש פורק ולא טוען, וצ"ע, וראיתי בתוספות
ב"מ לב: ד"ה ואי לאו שהקשו אדברי הגמרא מן הספרי
שדורש דשונאך ואפילו שונא עכ"ם ואולי כך היתה הג'
לפניהם בספרי פירכה ועכשי ריתיה שביי שכתב ואולי
כוונו להמכילתא דלעיל גבי אויבך, אבל אי"כ מאי הקשו
והרי תשובתם בצדם דכמה תנאים פליגי אי' יאשיה: 12
היה בין הקברות וכי. מכדרשביי ספרי דברים פירכא ומ"ת כב א דף קלג, ב"מ פ"ב מ"ז ירושלמי ח ע"ד בבלי לג: 13 פעמים

היה בין הקברות וכי. מכדרשביי ספרי דברים פירכא ומ"ת כב א דף קלג, ב"מ פ"ב מ"ז ירושלמי ח ע"ד בבלי לג: 13 פעמים

דברים כב ד

עוֹב תַּעֲוֹב עִמּוֹ. למה נאמר, לפי שהוא אומר יהקם תקים עמו, אין לי אלא טעינה, פריקה מנין, תלמוד לומר עוֹב תַּעֲוֹב עִמּוֹ. — רבי יאשיה אומר אחד זה ואחד זה בפריקה הכתוב מדבר; אין לי אלא פריקה, טעינה מנין, דין הוא, מה אם פריקה שהוא יכול לפרוק בפני עצמו, הרי זה מוזהר עליה, טעינה, שאינה יכול לטעון בפני עצמו, אינו דין שיהא מוזהר עליה, מפני שדבר הכתוב בקל, ללמד ממנו את החמור. — רבי יהודה בן בתירא אומר עוֹב תַּעֲוֹב עִמּוֹ, זו פריקה, הקם תקים עמו, זו טעינה. מכאן היה רבי שמעון בן יוחי אומר, כשם שהפריקה מן התורה, כך טעינה מן התורה. — עוֹב תַּעֲוֹב עִמּוֹ. למה נאמר, לפי שהוא אומר הקם תקים עמו, אין לי אלא פריקה וטעינה, בהמה עצמה מנין, ת"ל הקם תקים עמו. — הקם תקים עמו, בזמן שאתה שוה לו.

לא תטה משפט אכיוונך בריבוי. למה נאמר, לפי שהוא אומר ודל לא תהדר בריבוי, אין לי אלא דל, עני תאב מנין, ת"ל לא תטה משפט אכיוונך בריבוי. — אבא חנן אומר משום רבי אליעזר, בלקט שכחה ופאה הכתוב מדבר. — רשע וכשר עומדין לפניך בדין, שלא תאמר הואיל ורשע הוא, אטע עליו את הדין, לכך נאמר לא תטה משפט אכיוונך בריבוי, אכיון הוא במצות.

מדבר שקר תרחק. >הרי זו אוהרה למדבר לשון הרע. — ד"א הרי זו אוהרה לדין שלא יושב אצלו דין בור. — ד"א שלא יעמיד אצלו סניגורין, שני עד

1 למה דכ לכך | שה"א מ'שנ' 2 עמון מ'ח' | ר"י וכו' לו ש"י מ'ח' | א' ר' יושיה 3 אט ודין, כ בדין | אט כ ומה | אט מ'ח' 4 אכ לפרק | זה | אטכ את | ק עליו | כ וטעינה 5 אטכ שתהא | מפנין ט לכך | ט דבר | הכתוב | ד' ג' בהווה | בקל' ק בקי' 6 אט ל בתירה | עוב וכו' | ד הקם תקים עמו טעינה עוֹב תַּעֲוֹב עִמּוֹ פריקה | עמון | כפ' ח' וכן בס' 7 רשב"ן | ד רבי | ל' ר' | ישמעאל 9 ט טעינה ופריקה 10 עמון | ד' ח' 11 אכ פרשה ג' לא תטה | למה וכו' הכימ' מ'ח' | לא | ח' 12 ד' | ד' | תאב | מ'ח' | משפט אכיוונך | ד'ח' | בריבוי | ד'ח' | אכ חנין | ילק' וויג' משם 14 כ לפניו, | בסה"מ | לית רעח בדין לפניך | מ לא | אטכ | אטכמ הרי אני | מ | הרני' | מטה | לכך נאמר | כ"ה | אטכמ, דפ' ת"ל | וכן בסה"מ | לית רעח 15 משפט אכיוונך | מ'ח' | בריבוי | מכמ מ'ח' | אכיון | כ עני | ו ק במצות 16 תרחק | ד' ג' וגו' | המוסגר ח' | ד' | הרי' | מ'ח' | וכן בס' | ז' | ח' | א' | ז' | כפ' ח' | א' זה 17 אכפ' ישב | אצלו בפ"ה | אכ | סניגורין | א סניגורין, מ סניגורין —

וכו' חדל. בא"צ מוחק אלו המלות, וא"צ: 1 לפי שהוא וכו'. ועיין כל הענין מכדרשביי ספרי דברים פ"רכב, מ"ת שם כב דף קלד, ב"מ פ"ב מ"י תוספתא פ"ב ה"ב, ירוש' ח ע"ד בבלי לב. ופ"ז: 2 פריקה מנין וכו'. משום דיש סברא לפוטרו מפריקה מפני שבעל המשא יכול לפרוק בעצמו כסברת ר' יאשיה לקמן: — עמו. וכן ת"א אבל יונתן תרגם ותפריק ותטעון עמיה, ובא"צ גורס כאן, מכאן היה ר' ישמעאל אומר כשם שהפריקה מן התורה כך טעינה מן התורה ומחוקי לקמן וכן מוחק מן ריב"ב אומר עד עמו ש"ס, וא"צ, ומן הספרי פ"רכב שהוכחו שם ג"כ בדברי ריב"ב מוכח דלא דלא כהגהה זו, ע"י מ"ע: 5 מפני שדברי בא"צ מניה דבר: 8 עמו. אפשר דצריך להשלים אין לי אלא טעינה, פריקה מנין, ת"ל עוֹב תַּעֲוֹב עִמּוֹ, וע"י ג' המ"ח, ולפ"ז כל המאמר הוא כעין תשלום דברי הת"ק ומקומו לעיל, או שהיה ראוי להיות בתחלה, ד"א עוֹב וכו', ע"י מ"ס ומ"ע, אבל יותר נראה דצריך למחוק מלות למה נאמר לפי שהוא אומר, וכ"ה במ"ת שם דף קלד הקם תק' עמו ע"י תעו' עמו, אין לי אלא פריקה וטעינה וכו': 10 הקם וכו'. פירשו המפרשים כשיש למעט זקן ואינו לפי כבודו, עוד פ' לך כשישולך כבאן וממעט דאם הלך וישב לו דאינו חייב אבל אם בעל הבהמה זקן או חייב אפילו אם בעל הבהמה אינו משתדל כדאיתא ב"מ פ"ב מ"א, אבל במ"ת שם הג' ת"ל עוב תע' עמ' הקם תקים עמו כל דבר שהוא שווה לו ור"ה שהוא שווה לו בכל צד וצריך לסייעו בכל מה שבעל

12 עני תאב וכו'. דלשון אכיון מורה על מי שהוא עני יותר מדל, שהוראתו מי שנתדלדל מנכסיו וירד ממדרגתו הראשונה, [ע"י ויקר' פ"לד ומדרש משלי בוכר פ"כב דף מן ע"י לע"י מ"ס דויטע פ"א ד"ה בשבתנו על סיר וכו' ובהע' שם ורש"י פ' ראה פ"ט ה [ע"י רש"י כאן ובגמ' ב"מ ק"א: האובה ואינו משיג מה שנפשו מתאוה לכל טוב ושם ב"ה אכל אכיון וע"י ספרי ראה פ"קטז, אכיון תאב קודם וכו' ויקר' פ"לד אכיון למעמים פ"ר] גם לטובה, ע"י ירושלמי סוף פ"ג דפאה דף יח ע"ג וע"י בה"מ ומ"ע: 13 שכחה ופאה וכו'. עיין לעיל ר"ה ודל לא תהדר בריבוי וירושלמי דפאה הנ"ל, אבל בא"צ מוחק וגורס אבא חנן אומר משום ר"א, ברשע הכתוב מדבר רשע וכשר וכו' ולפי הג' שלפנינו צ"ל דהסר מלת ד"א או שם התאב קודם רשע וכשר: 14 לכך וכו'. מכדרשביי ופ"ו סה"מ לית רעח ורמב"ם הל' סנהדרין פ"ה ה"ה: 16 לשון הרע. פ"ז: 17 דין בור. שבויעת ל: שלא ישב תלמיד בור לפניו.

האלהים יבא דבר שניהם. — רבי נתן אומר, מדבר שקר תרחק, הרי זה אזהרה לפרוש מן המינות, וכן הוא אומר 'ומצא אני מר ממות וגו', ואומר 'והמלך ישמח באלהים וגו' — ר"א מדבר שקר תרחק, היה חבר יושב ומדבר הלכה כראוי ושמע חבריו ואמר, הרי אני פורקה וסותרת מידו וחוזר ובונה אותה, בשביל שיקרא חכם, לכך נאמר, מדבר שקר תרחק, דובר שקרים הוא זה. < — ונקי וצדיק אל תהרוג, היה אחד מעידו שהוא עובד לחמה ואחד מעידו שהוא עובד ללכנה, שומע אני שיצטרפו זה עם זה ויהא חייב, תלמוד לומר ונקי וצדיק אל תהרוג. — ראוהו רודף אחר חבריו להרוג והסיף בידו, אמרו לו, הוי יודע שהוא בן ברית, והתורה אמרה 'שופך דם האדם באדם דמו ישפך', ואמר להם, יודע אני, על מנת כן, והעלימו עדים את עיניהם, ולאחר זמן מצאוהו הרוג מפרפר והסיף מנטף דם מיד ההורג, שומע אני יהא חייב, ת"ל ונקי וצדיק אל תהרוג. — כבר הרג שמעון בן שטח עד זומם, אמר לו יהודה בן טבאי, אראה בנחמה, אם לא שפכת דם נקי, ואמרה תורה הרוג על פי עדים, הרוג על פי זוממים, מה עדים שנים, אף זוממים שנים. — וכבר היה יהודה בן טבאי נכנס לחורבה ומצא שם הרוג מפרפר והסיף מנטף דם מיד ההורג, אמר לו יהודה בן טבאי, תבא עלי אם לא אני או אתה הרגנוהו אבל מה אעשה, שהרי אמרה תורה 'על פי שנים דברים יקום דבר, אבל היודע ובעל מחשבות הוא יפרע מאותו האיש, לא הספיק לצאת משם עד שנשכו נחש ומת.

ונקי אל תהרוג, הרי שיצא מבית דין חייב, ומצאו לו זכות לאחר מכן,

1 דבר שניהם] ט ח' | ר"ג וכו' | מ ח' | הרי' פ ח' | זה] כ פ ח' — 2 פ לפרש | המינות | ילק' ווי' | האפקטות, פ המצות | ט מוצא | וגר' | כפ ח', פ ג' זו מינות | ט ואמר | כ המלך | ישמח] כ ב' | ישמח | באלהים] א ג' | יתהלל — 3 ד"א וכו' הוא זה] טמ ח' | ואמר] אפ ואומר | פורקה] פ פורצה | ובונה] כ ב' | מונה | פ שאקרא | לכך נא] פ ת"ל | דובר שק' ה"ז] פ ח' — 5 ונקי] ד כדכתיב ונקי | תהרוג] ד ג' | כי אלו | שהוא] ד ח' | ול שערב, ק עובד — 6 מעידו] ד ח' | שהוא בפ' | ד כ ח' — 7 אט כ ויהיה | אטכל תהרג | כ ראוהו | אטכמ להורגו — 8 הוי יודע] ט ח' | שהוא ב"ב] ט ב"ב הוא | אטכמ ואמרה תורה | אמרה] ד ג' | ונקי וצדיק אל תהרוג ואומר | א ט האדם וגו' — 9 דמו ישפך] כ ח' | ט איל | להם] ד ח' | טמ ועל | מנת | ד מות | כן] ט ג' | הוא עושה | את] ד ח' | ולאחר זמן] אכ לאחר זמן, ד ואם כן — 10 א כמ מצא, ד מצאנוהו | כ גוסף, ילק' ווי' | מזלף | מ ביד | שומע אני] מ כיל — 11 וצדיק] מ ח' | כבר וכו' שנים שיג' | מ ח' | שב"ש] ט יהודה בן טבאי | ט א"ל שמעון בן שטח — 12 א שפכתה — 13 אטכל זוממין וכן בס' | אטכ בשנים וכן בס' | אטכמ וכבר נכנס יב"ט] מ ר' שמעון בן שטח] — 14 וכו' ומפרפר | מנטף] ילק' ווי' | מזלף | דם] מ ח' | למ ביד | יב"ט] מ ר' | שמעון בן שטח — 15 מ לאו | או] ק ח', ט אומר | ט שאתה, ק ואתה | ט הרגתו | ק נעשה | שהרי אמרה] אטכמ שאמרה | שנים] כ"ה דברים יו' | ובמקרא דברים יט טו ש"י, טק ב' — 16 יקום דבר] ג ח' | מ יודע | ובע"מ] מ ו ע ד — 17

ועי' פ"ז — סניגורין. מליץ ומלמד זכות על בעל הדין ובשבעות ל: הג' מנין לדיין שלא יעשה סניגורין לדבריו ופי' רש"י: שלא ישחול הדיין להחזיק דבריו ולשון הגמרא הכריחה לפ' כן, אבל בפ' ר"ח שם ובריי"ק כבר פירשו לנכון דסניגורין הוא מי שמלמד זכות: 1 ר' נתן וכו', מ"א דף קסא, פ"ו, ועיין ספרי במדבר דף קכו. 3 היה חבר וכו', כעין זה שבעות לא. [ונפ"ו] הגי' מדבר על חכם שהוא יושב ושומע שחבירו אומר הלכה כראוי ואומר וכו': 5 ונקי וכו', בא"צ גורס קודם לזה כל הסוגיא דשבעות לא. וגורס מדבר שקר תרחק א"ל רבו וכו' עד לכך נאמר מדבר שקר תרחק: 7 ת"ל ונקי וצדיק וכו'. בא"צ מוחק מלת ונקי, וא"צ, וכן הגי' במכדושב"י וכו' ברמב"ם הל' סנהדרין פ"ב ה"א וסו"מ מ"ל ר"ק, והטעם דמשום שיש צד זכור לנקותו אין אנו רואין להורגו וכו' במגדל ע"ז שם דגורס ג"כ ואחד עובד ללכנה כדפוס' ישנים וכו' בסו"מ. — ראוהו רודף וכו', רמב"ם הל' סנהדרין שם וסו"מ שם בשני לשון: 8 והתורה אמרה וכו', בסו"מ שם אם הרגת אותו תהרג: 11 כבר הרג וכו', בתוספתא סנהדרין פ"ז ה"ז מסופר המעשה דעד זומם מהיודה בן טבאי וכו' בבבלי חגיגה טז: ומכות ה: והמעשה דחורבה מסופר בתוספתא סנהדרין פ"ח ה"ג משמעון בן שטח, וכו' בירושלמי סנהדרין כב ע"ב ובבבלי שם לו: ועפ"ז מגיה בא"צ לקמן, וכאן לענין עד זומם אינו מגיה, ואפשר דשטח משום דתלוי בפלוגתא שהיא הירוש' חגיגה עז ע"ד: אכן תנינן יהודה בן טבאי נשיא ושמעון בן שטח אב ב"ד אית תניי תני ומחלף: 12 אראה בנחמה. י"מ דלשנא מעליא נקט, והכוונה לא אראה בנחמה, וי"מ אראה במיתת בני קאמר [רש"י מכות ה]: 18 הרי וכו', מכדושב"י ירוש' סנהדרין כב ע"א בבבלי ל: ספרי דברים פ' קמד ר"ה צדק צדק תרדוף ומית שם טו כ דף צח פ"ז ורש"י:

לצאת משם] ד לומר | אטמ שהכישו | ט מית | ילק' ווי' | ומת) — 18 ונקי עסה"ד מ ח' | ונקי] דטב ב' | וצדיק | כ | נמחק | ו

קהלת ז' כו
תהלים צו

בראשית טו

דברים יט טו

10

19

אָב וְהָרִי | וּמִצְאוֹ | אָמַכְךָ וְאֶחָד־מִצְאוֹ - 1 אָב יִהְיֶה |
וְנִקְיָן | מִנְּקִי, דָּפִי | וְצִדִּיק | יִכּוֹל | רַק - 2 זְכוּיָא | רַק
מִן | וְכִינֵה שְׁגֵרַת הַלְשׁוֹן | גַּם בְּנוֹסוֹחַ | פִּי | מִן | מִבֵּית דִּינִי | שֶׁל
מַעֲלָה | תִּחְלֵי | מִן | לִכְךָ נֹאמֵר - 3 אָ זְכוּיָא | יִהְיֶה | חֵיבִיב | אָ
מִן | וְיִחְיֶיהוּ - 4 כִּי לֹא תִהְיֶה | יִכּוֹל | רַק מִן | דִּינִךָ | מִן | גִּי
זְכוּיָא | מִן | מִבֵּדִי שֶׁל מַעֲלָה | דִּינִי | כִּי דִינִי - 5 וְהָרִי | כִּי
יִהְיֶה | מִן | מוֹסָה | דִּי ח' - 6 אָב לְמִידַת | אָמַכְךָ הַטּוֹבָה
7 - אָ מוֹשֶׁה | שְׁמֹא | אָכְךָ ח', טֹמֵם שְׁלֹא | תִּאֲמַר | אָכְךָ
ח' | אָ הָרִי אֲנִי, כִּי הָרִי זֶה | כִּי רֹאשׁוֹ | מִטְהָר | זֶה | בְּטוֹה |
זִלְ | כִּמֵּה שֶׁנִּי - 8 עֵינִי | מִן | חֲכָמִים | קָח' | מִן |
עֲקָהִים | כִּכְמִקְרָא כֹּאן | וְלֹא כְּבֹדִיִּים טוֹ, יֵט | הַמוֹסָגֵר
דִּי | מִן | הֶהְלֵא | וְמֵה | מִן | עֵינִי | מִן | ח' - 9 כִּי וְכִי
לְהַטּוֹת | מִן | פִּקְחִים | אָמַי ח' - 10 פִּי יַעֲיֹר פִּקְחִים.
עֲקָהִים בְּתוֹרָה | אֲתָה אוֹמֵר | מִן | ח', מִן | חֲכָמִים | בְּתוֹרָה | דִּי
זֶה ח' | אֲנִי אֵלֵךְ | אָמַכְךָ ח' | עֵינִי | דִּם ח' - 11 מִן
מַשְׁמַע, מִן | וְיִלֵּךְ | וְיִנִּי | כִּמַּשְׁמַע | מִן | הַשְׁחֹד | זֶה ח' | מִן
זְשֹׁה | יִלֵּךְ | וְיִנִּי | גִּי | יַעֲיֹר | מִן | ח' | וְיִסַּךְ עֵינִי
עֲקָהִים | אֵלֵךְ פִּקְחֵי הַדַּעַת | פִּי חֲכָמִים בְּדַעַת | שְׁהָן |
זֶה שֹׁאִי | אָכְךָ מִטְמָאִין וּמִטְהָרִין - 12 יוֹצֵא | אָמַכְךָ
מִטְהָר - 13 רִנִּי וְכִי עֵינִי | מִן | ח' | אָמַכְךָ שִׁיחִיה | בּוֹ |
אָמַי ח' - 14 הֶלְלֵן | אָמַכְךָ ח' | סִרְיֹף דַּעַת | אָמַכְךָ שְׁדַעְתּוֹ
מִן | דַּעַת | מִטְרֹפֵה | שִׁיטְהָר וְכִי טְהוֹר | אָמַכְךָ | מִטְמָא
אֵת הַטְהוֹר וּמִטְהָר | אֵת הַטְמָא | אָמַכְךָ שִׁיטְטֹךְ - 15 אָ
שְׁחָר | דִּי ר' | נִתָּן אוֹמֵר וְיִסַּךְ וְכִי | מִשְׁנֵה | כִּי־הָ רֹאשׁ, |
כִּשְׁמִי־גִי שְׁנוֹנִי | אָמַכְךָ דְּבָרִי | וְלֹא הַנִּאֲמָרוֹת | קִי הַנִּאֲמָרוֹ |
מִטְטִינִי -

מחור הדפ' היש' נר' שכל רשת הכתוב במכילתך נסמכה עליה. וע' עוד בשי' ובהסתר'ה, והנ' ל' כתבתי: 12 מסאן אמרו כר'. ספרי דברים פרש' קמד (והמלות עד שירותו) צדק בהוראתו משבושות וצ'ל עד שיטעור לבירות) ומשנה וזף פאה וכתובות קה' פ"ו ורש"י וזה שתרגם וינתן ארום שוחדא מטמא עיניו נסבוי ומטלטלל התימאי ממתבניהון ותא' ועור עיני הכימאי: 13 ר"ג וכו'. בא"צ מוסיף קודם לזה ע"פ הספרי דברים פיקמד, ויסלף דברי צדיקים, אינו יוצא מן העולם

שש שנים תורע שדך. רבי אליעזר אומר כשישראל עושין רצונו של מקום, הם עושין שמטה אחת בשבוע אחד, שנאמר שש שנים תורע שדך, וכשישראל אין עושין רצונו של מקום, הם עושין ד' שמטין בשבוע אחד, הא כיצד, נרה שנה וזורע שנה, נרה שנה וזורע שנה, נמצאו שהן עושין ארבעה שמטין בשבוע אחד.

ואספת את תבואתה והשביעית. להביא פירות ערב שביעית שנכנסו לשביעית; אין לי אלא פירות ערב שביעית שנכנסו לשביעית, מנין לפירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית, תלמוד לומר כן תעשה לכרמך לזיתך; הרי אתה דן מבין שניהם כאחד, לא הרי הוית כהרי הכרם, ולא הרי הכרם כהרי הוית, הצד השווה שבהן, שגדלים על מי שביעית, הרי הן כפירות שביעית, אף כל שהוא גדל על מי שביעית, הרי הוא כפירות שביעית, דברי רבי יאשיה; רבי יונתן אומר, אינו צריך, והלא כבר נאמר, ויתרם תאכל חית השדה, להביא פירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית, הרי הן כפירות שביעית, ומה תלמוד לומר כן תעשה לכרמך לזיתך, בא הכתוב ליתן ביצור לזית בפני עצמו ולכרם בפני עצמו.

והשביעית תשמטנה <ונמשתה> בעבודתה, ונמשתה באכילתה; ואין לי אלא פירות, עשבים מנין, תלמוד לומר ונמשתה, מכל מקום. — דבר אחר והשביעית תשמטנה ונמשתה, מפני מה אמרה תורה, לא שיאכלו אותה עניים, הרי אני מכניסה

1 שש וכו' אחד מ מ, ל ושש כמקרא | שדך | כ"ה ו
ק (ויקרא כה, ג) ל את ארצך כמקרא כאן, אטב ח',
ט וגר | ורא' | טב ר' ישמעאל — 2 הם וכו' מקום שג'
כ ח' | אטל להן | אטל שמיטה | אטל תורע וגר | אטל ורמב"ן
בפ' בהר וכשאין ישראל (ט ורמב"ן ח') עושין — 3 (הם)
אב הן, ט כן | ילק' וויג' ח' | אטב ארבע שמיטין (ט
שמיטות) | הא | אטב ח' | כיצד וכו' אחד | אב ח' |
וק נדה וכן בס' — 4 שנה בפ"ב ד' ח' | ט ארבע
שמיטות — 5 תבואתה | כ' כאן מה שחסר למעלה: כיצד
ג' ירה שנה וזורע שנה וזורע שנה נמצאו, ותו לא |
והשביעית | אטב ח' | להביא וכו' שביעית | כ ח' | ט
לרבות | שנכנסו | אב ח', טפ שנכנסו | לשביעית | אב ח',
כמפ ג' שהן (מ שהיו) כפירות ערב (פ ח') שביעית
— 6 אין וכו' לשביעית | מ ח' (וכ"ג פ) | ט שנכנסו |
לשביעית | אב ח' שהן כפירות ערב שביעית | אכמפ ומנין
— 7 לשביעית | אטב ח' | שהן (כ ח') ילק' שאל' ושהו,
ילק' וויג' (שהיו) כפירות (ילק' שאל' בפירות) שביעית |
א וכן | כ לכרמך וגר | אטל לזיתך | מ והרי | א את |
דן | אטב ח' בניין אב | מבין שג' מ משניהם — 8
הוית | ט זית, מ הכרם... הוית | הכרם בפ"ב | כרם, מ
הוית... הכרם | אטב מה להצד (כ הוצד) — 9 אטב
שגדל, מ שגדלין, ק שגדלי | שביעית בפ"א | ק ג'
שנכנסו לפירות שביעית | מ והרי | אף וכו' שביעית שו'
הס' בפ"ב | אט ח' | כל ק מי — 10 הוא | כ"ה מ שג' הן |

דברי ר"י וכו' ומה שר"ב א' ח' — 11 והלא | מ הלא, מ שהרי | להביא | מ להוציא, ילק' שאל' למוצא — 12 הרי הן | טבמ שדך | ומה
כ ח' | מוכן | אוק לזיתך | בא מ' ח' — 13 הכתוב | אטב ח' | ביעור | אטב ביאור | לזית | ק מ אור | בפ"ב בפ"ב | ארבע ג'
שנא' — 14 והשביעית וכו' ד"א שט"ו מ ח' | המוסגר ח' ד' פ מעבודתה — 15 פ אין לי | אלא | ט ג' כרמים וזיתים |
מ פירות ועשבים מנין — 16 השמטנה ד ח' | ונמשתה | דט ח', ד וגר', אטב ג' מגיד שהוא פורץ בה פירות אלא שגדור

עד שאינו יודע מה מדבר, מכאן היה ר' נתן וכו' ולקמן
ש"ס מוסיף ד"א קודם ויסלף: 15 עמ' הק' משנה כצ"ל
כאשר הוא ברא"ם או ישנה כאשר הוא במ"ת שם ועי'
פ"ו ות"א ות"י ורש"י: 1 ר' אליעזר. פ"ו ורמב"ן בהר
וגרסתו ר' ישמעאל כגר' הילקוט וכי"מ: 3 נרה שנה
וכו'. כדרך העולם: 5 להביא פירות ע"ש וכו'. שידון
כפירות ע"ש אם הביאו שליש או באורו ודוחן וכו' אם
השרישו קודם ר"ה, מכדושב"י ות"כ ריש בהר הל' ז"ט,
בבלי ר"ה יב: ויג'. והענין מבואר יותר ירוש' שביעית לד
ע"א ועי' שביעית פ"א מ"ד ור"ה ט' ולשון הפ"ז להביא
פירות ע"ש שנכנסו לשביעית שהן כפירות שביעית, ואינו
נכון: 7 שיצאו למוצאי שביעית וכו'. שהן כפירות
שביעית. — [כן וכו'. בפ"ו מבוא תמלת הפס' ויתרם וכו'
כ"רי להלן]. — לכרמך לזיתך. שנקלטים במוצאי שביעית
ודינן כפירות שביעית, ובא"צ מוסיף כאן אין לי אלא
כרם וזית, שאר כל הפירות מנין, וא"צ: 8 לא הרי הוית
וכו'. שאין זמן לקטותן שוה, ז"ר ובה"מ, ובש"י רוצה לפרש
לא הרי זית כהרי כרם, דכרם חייב בפרט ועוללות, אבל
צ"ע מאי חומרא דזית לגבי כרם: 13 ליתן ביעור וכו'.
דאובלין ענבים עד הפסח ובזיתים עד עצרת כדתניא פסח'
גג ועי' מכדושב"י: 14 והשביעית וכו'. ובא"צ ג' ד"א
והשביעית, וא"צ. — באכילתה. מכדושב"י פ"ו ת"י רש"י
ורמב"ן 15 ואין לי אלא וכו'. בא"צ מגיה אלא פירות
האילן, פירות הארץ מנין וכו' ועי' ג' הילקוט. — ח"ל
ונמשתה. ואם משמר שדה מפני העשבים אין זה נמשתה:
16 מפני מה וכו'. בא"צ ובא"א מפני מה שלא תאמר מפני (כ"ב
מ"ח) ובכ"מ פ"ד מהלכות שמיטה ח"כ גורס שלא יאמר אדם
מפני מה וגו' הרמב"ן בהר: ואכלו אבינו עמך וכו' מפני
מה וכו' ח"ל והשביעית תשמטנה ונמשתה מגיד שדורא
פורץ וכו' ועי' ג' מ"ח וג' כ"מ וילקוט והענין מבואר:

דברי ר"י וכו' ומה שר"ב א' ח' — 11 והלא | מ הלא, מ שהרי | להביא | מ להוציא, ילק' שאל' למוצא — 12 הרי הן | טבמ שדך | ומה
כ ח' | מוכן | אוק לזיתך | בא מ' ח' — 13 הכתוב | אטב ח' | ביעור | אטב ביאור | לזית | ק מ אור | בפ"ב בפ"ב | ארבע ג'
שנא' — 14 והשביעית וכו' ד"א שט"ו מ ח' | המוסגר ח' ד' פ מעבודתה — 15 פ אין לי | אלא | ט ג' כרמים וזיתים |
מ פירות ועשבים מנין — 16 השמטנה ד ח' | ונמשתה | דט ח', ד וגר', אטב ג' מגיד שהוא פורץ בה פירות אלא שגדור

ומחלקה לעניים, תלמוד לומר והשביעית תשמטנה – ונטשתה, מגיד, שפורץ בה פרצות אלא שגדרו חכמים מפני תקון העולם.

ואכלו אביוני עמך. כתוב אחד אומר ואכלו אביוני עמך, וכתוב אחד אומר ^ולך ולעבדך ולאמתך, כיצד יתקיימו שני מקראות הללו, כשהפירות מרובין הכל אוכלין, כשהפירות מעוטין, לך ולעבדך ולאמתך; רבי יהודה בן בתירא אומר, עד שלא הגיע שעת הביעור, מבערין אותה עניים ועשירים, הגיעה שעת הביעור, מבערין אותה עניים ולא עשירים.

ויתרם תאכל חית השדה. למה נאמר, לפי שהוא אומר ^ועשר תעשר, שומע אני אף פירות שביעית במשמע, כשהוא אומר ^ולך – ולבהמתך, הקיש אדם לבהמה, ויקרא כה ^ו

מה בהמה אוכלת מהראוי לה בשביעית שלא מעושר, אף אדם אוכל מן הראוי לו בשביעית שלא מעושר; אתה אומר לכך בא, או לא בא אלא להקיש בהמה לאדם, מה אדם אינו אוכל אלא מן המעושר, כך בהמה לא תאכל אלא מן המעושר, תלמוד לומר ויתרם תאכל חית השדה; אחר שלמדת, שחיה אוכלת מן הראוי לה בשביעית שאינו מעושר, אף אדם אוכל מן הראוי לו בשביעית שאינו מעושר, הא מה תלמוד לומר כן תעשה לכרמך לזיתך, כעניין שאמרנו.

2 שגדור חכמים וכו'. שאין צריך לפרוך בה פרצות וכו' [ועי' תוספת' דמאי פ"ה ה"ב יבמ"ככב. בענין פירות עזקה:] 3 כתוב וכו'. מכדושב"י ת"כ בהר פ"א ה"ו, שביעית פ"ט מ"ח תוספתא שם פ"ה ה"א ירוש' לט ע"א [ועי' ר"ש שביעית פ"ט מ"ח שגרא שהיתה לו ג' אחרת בירושלמי] פ"ו רמב"ן בהר, וגראה דריב"ב ס"ל כר' יהודה דעניים אוכלים אחר הביעור אבל מה שאמר כשהפירות מועטין לך ולעבדך וכו' צ"ע, ומה שפירש בו"ר דהטעם משום דחיינו קודמין לחיי אחרים, לא הבנתי, דמאחר דפירות שביעית הפקר, אי"כ העני יכול לזכות בהם כמו בעל החדה ומה שייך כאן לומר דחיינו קודמים לחיי אחרים והרי העני לא ישימך לו, וראיתי לראב"ד בפירושו לת"כ בהר בפלוגתא דר' יהודה ור' שרומא אל המכ"י שלפנינו, ואף כי לשונו מגומגם, ובדאי יש איזו ט"ס בדבריו, מ"מ נשמע מלשונו שפירש דבזמן שהפירות מועטים היינו טעמא דלך ולעבדך מפני שלא היו מפקירים אותם, וזה תימא דמעיילם לא ראינו מי שסיבור דא"צ להפקיר פירות שביעית, סוף דבר דעת הת"ק לא נתבררה לי: 10 דאף אדם וכו'. מכדושב"י, פ"ז, רש"י, ועי' ספרי במדבר דף קטו שורה כ"ז: 14 הא מה ת"ל וכו'. אבל בלא חקש הויית, אומר דכן תעשה לכרמך בא ללמד שיעשר גם מכרם שותה, וזמ"ר ואחריו שאר המפרשים, וא"נ אלא העקר כמו שכתב ד"ר דחסרון בכאן, וצ"ל הא מה ת"ל לך ולבהמתך להקיש אדם לבהמה, מה בהמה אוכלת הראוי לה בשביעית שלא מעושר, אף אדם וכו', עי' ח"ג: 15 כענין שאמרנו. ליתן בעור לכל אחד בפני עצמו כר' יונתן לעיל ד"ה ואספת:

(ט שגורו, כ שגדלו) חכמים מפני תיקון רעולים | מפני וכו' עסה"ד] מ ח' [ונשמרלב למטה אחרי הכ' ואכלו אביוני עמך עמך זה שג' | אטכ ואומר וכו' מפני | כ אתה – 1 כ ומחליקה | כ והשביעית וגר' | תשמטנה] ד ח', א ג' וגר' | ונטשתה] רק מ רמב"ן בהר | אטכמ שהוא פורץ | בה] ט ח' – 2 ט שגורו, כ שגד' | אטכ תיקון – 3 עמך בפ"א] מ ג' מה שחסר למעלה [וכ"ה ברמב"ן] שלא תאמר [רמב"ן ח'] וכו' מפני מה אמרה תורה לא כדי [רמב"ן ח'] שיאכלו העניים [רמב"ן אותה עניים] הרני [רמב"ן ארני] מכניסין [רמב"ן מכניסה] ומחלקן [רמב"ן ומחלקם] לעניים ת"ל והשביעית תשמטנה ונטשתה מגיד שהוא פורץ בה פרצות אלא שגדור חכמים מפני תיקון העולם – 3 כתוב וכו' עמך] כ ח' | וכתוב] כ כת' | אחד] כמ אחר – 4 מ"ה הא כיצד, ילק' שאל' כצד | יתקיימו וכו' הללו] מ ח' [וכ"ג פ] | כ אילו שני | אטכ כתובי' | הללו] אכ ח' | מ בזמן שהפירות – 5 אוכלין | אוכלים, מ ג' ואכלו אביוני עמך | כשהפירות] אטכלפ וכשהפירות, מ וכושה' | טכלמפ מועטין | לך ולעבדך | ב"ב] מ ח' | אכ פ בתירה | אומר] מ ג' הא כיצד, אטכ ג' כת' אחד או' ואכלו אביוני עמך וכו' אחד או' לך ולעבדך ולאמתך, אכ ג' עוד כיצד יתקיימו שני כתובין [כ כתרי] – 6 אטכ תגיע | שעת] ט ח' | הבעור] ד ג' היו הכל | אכ

מבעירין, מ אוכלין | אותה] א ח', פ אותו | ק הגיע, מ משהגיע, פ וכשהגיע, אכ משתגיע, ט משיגיע | מ בערין וכו' מ עניים אוכלין אותה ולא עשירים | אכ מבעירין 7 אותה] פ אותו | ולא] פ ואין, כפ ג' מבערים אותה [פ אותו] – 8 שה"א] מ שג' | תעשר] טכ ג' וגר' – 9 במשמע] ד ח' | לך ולבהמתך] כ"ה אטכמ, ד לך ולעבדך ולאמתך – 10 כ ומה | ט הבהמה | מהראוי] אטכמ מן הראוי | לו] א לה – 11 א"א וכו' שאממין] מ ח' | אטכ את – 12 המעושר כן | המעושר וכן בס' | כן] הבהמה | אטכ אף – 13 כ שלמדתה | אכ שהחיה – 14 שאינו] אטכ שלא | מעושר] אטכ ג' הא [ילק' וויג' ח'] להקיש בהמה לאדם אין אתה [א את] יכול [ט ג' שכבר אמר ויתרם תאכל חית השדה] אלא להקיש [א ח'] אדם לבהמה מה הבהמה [א בהמה] אוכלת מן הראוי לה בשביעית שלא מעושר [ט שלא מעושר בשביעית] | ואוכל] כ ח' | שאינו בפ"א] א לא – 15 וטק לזיתך | אטכ לעניין –

ששת ימים תעשה מעשיך. נאמר כאן שבת בראשית לענין שביעית, שלא תסתורם שבת בראשית ממקומה. – למען ינוח שורך וחמורך. הוסיף לו הכתוב נייח אחד להיות תולש מן הקרקע ואוכל; אתה אומר לכך בא, או לא בא אלא שיחבשנו בתוך ביתו, אמרת, אין זה נייח אלא צער, תלמוד לומר למען ינוח שורך וחמורך, הוסיף לו הכתוב נייח אחד, להיות תולש מן הקרקע ואוכל.

וינפש בן אמתך. זהו עבד ערל; אתה אומר עבד ערל, או אינו אלא בן ברית, כשהוא אומר ^{עבדך ואמתך}, הרי בן ברית אמור, הא מה תלמוד לומר וינפש בן אמתך, זה עבד ערל. – והגר. זה גר תושב; אתה אומר זה גר תושב, או אינו אלא גר צדק, כשהוא אומר ^{ויגרך} אשר בשעריך, הרי גר צדק אמור, הא מה תלמוד לומר והגר, שם שם זה גר תושב. הרי הוא בשבת כישראל כיום טוב, הלוקח עבדים ערלים מן הגוים הרי הן בשבת כישראל בחולו של מועד, דברי רבי יאשיה, רבי עקיבא מחליף. אימתי עושין יין נסך בזמן שמזכירים עבודה זרה על פיהם, ואימתי מזכירין עבודה זרה על פיהם, בזמן שנודרין בהם.

ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. >למה נאמר, לפי שהוא אומר, יושמת את השלחן וגו', אם שינה עובר בלא תעשה, לכך נאמר ובכל אשר אמרתי אליכם וגו'; ר"מ אומר לעשות דברי תורה עליך חובה; ר' אליעזר אומר לעשות מצות עשה מצות לא תעשה; ר"א בן יעקב אומר אין לי אלא מה שפרט הכתוב, שאר

1 מ נאמרה | כאן מ' | א לענין, טכ לענין – 2 רוסתרס | ד' ג' ענין – 3 אחד | למפ' אחר | לא בא | ד' אינו – 4 דטכ יחבשנו | א אמרתה | ת"ל וכו' | להיות | מ הא לא בא אלא שיהא – 5 שורך | כ' | וחמורך | טכ | ח', א' ג' | ג' | אחד | ל אחר – 6 אמתך | ד' ג' | הגר | אט כמפ' זה | אתה וכו' | ערל | ט' ח' – 7 אומר | אכ' | זה | ואמתך | כ' ח' | הרי | כ' הא – 8 גר בפ"א | כ' הגר | א ותושב | אתה וכו' | תושב | טכמ' ח' | או וכו' | תושב | ש"ן | כ' ח' – 9 צדק | כ"ה כרוב הגרס' וגם ברא"ם, וכן צדיק וכן בס' – 10 הוא | כ"ה טמ ורא"ם, אר"כ הן | ר"א"ם והלוקח – 11 ר' יאשיה | כ"ה ד' ורא"ם, אטכמ' ר' יוסי הגלילי | אטכ ורא"ם ור' עקיבא, כ' ג' | אומר – 12 בזמן | אטכ בשעה | שמזכירין | א שמכירין | זרה | א ח' | אטכ ל' פיהן וכן בס' | ואימתי וכו' | פיהם | א ח' | ט מאימתי – 13 בזמן | אטכמ' בשעה | אטכ בהן – 14 ובכל | אכ' פרשה ד' | ובכל | אכ' אליכם | ג' | המוסגר ח' ד' | למה וכו' | לית ש"ן | מ' ח' – 15 אכ' שינן, וכ"ה רא"ם כאן ורמב"ן בסה"מ (השלמות מלית מצוה ג') – 16 אליכם | אט ח' | פ' ורא"ם דבר | פ' חובה עליך – 17 עשה | פ' חובה | מצות | כ"ה רא"ם, אטכ ומצורת וכו' | מלית אסתר סה"מ שם | פ' כמצות | מה | ט ח' | א שפטר –

2 שלא תסתור וכו'. שלא תאמר דאינו שובת אלא בשעה שעושה כל מלאכה אבל בשביעית דבלאו הכי שובת מעבודת קרקע אין שבת נוהגת, קמ"ל, ועי' מכדרשביי, פ"ז, רש"י. – הוסיף לו וכו'. דכבר כתיב בעשרת הדברות לא תעשה כל מלאכה וכו' ובהמתך, שבת קכב. ובתוספ' שם ד"ה מעמדי מביא ר"ת דר' המכ"י בזה"ל למען ינוח שורך וחמורך וגר יכול לא יניחונו תולש לא יניחנו עוקר ת"ל למען ינוח, ואין זה נוח אלא צער, ועיין מ"ת דברים ה' י"ד דף כב ורש"י ופ"ז ובמקום ולא שיהא הפרש בבית צ"ל ולא שיהא חבוש בבית | ג' | הפ"ז היתה כנראה ולא שיהא מופרש בבית | 6 כשהוא אומר עבדך ואמתך, ביבמות מה: איתא כשהוא אמר למען ינוח עבדך ואמתך כמור, ולפ"ז הכוונה על דברות השניות ודייק מלת כמור, אבל לעיל מס' דבחדש פ"ז שמעך דהכוונה על דברות הראשונות וטעמו כאשר כתב הרמב"ן בפ' יתרו משום דמסתבר ליה לומר דהכתוב הראשון מדבר מנמול והכתוב השני משאינו נמול, ומר' שכתב במ"ע שם דיליף כן משום דבפ' יתרו נתן הטעם כי ששת ימים וכאן כתיב וינפש א"נ דהרי בדברות השניות גמי כתיב לענין ינוח ואעפ"כ מירי בישראל, ועי' ת"י דמתרגם כאן בר אמתך ערלאה ופ"ז ורש"י ובנסמן לעיל מס' דבחדש: 10 זה גר תושב. שמהוה שלא לעשות מלאכה לצורך ישראל כאשר פירשו בחוספ' ביבמות מה: ד"ה אין מקיימין, מכדרשביי פ"ז ורש"י ולעיל מס' דבחדש פ"ז. – הרי הוא וכו'. בע' מס' ובע' מ"ע הוסיפו מרע"ת. גר תושב – ה"ה, ובכל הגרס' ליתא, ירושל' יבמות כ' ע"ד, בבלי כריתות ט. ושם שיטת ר"ע הוסיפה משיתנו כאן [בירושלמי שם ע"ד מחולקים ר' יודה השונה בדברי ר' יאשיה ור' יוסי שדבריו שם בדברי ר"ע כאן, ובבבלי שם ר' יוסי הוא בר' פלוגתיה דר"ע כנגרסאות שלטן] ועי' פ"ז: –

עושין יין נסך וכו'. תוספתא ע"ז פ"ג היא בבלי שם נז. ומשמעות המכילתא דלא כר' נחמן אמר שמואל דאמר דאפילו עבדים שמולו וטבלו עושין יין נסך ועי' ירושלמי ע"ז מד ע"ב, וצ"ל בלוקח עבדים במקום בלוקח עבדים כאשר הגיה במ"ע ועי' פ"ז: 14 לפי שהוא וכו'. עי' פ"ז ורמב"ן בסוף סה"מ במצוות ששכת הרמב"ם מצוה ג' ומגלת אסתר שם ורמב"ן בפרשה ורא"ם: 16 חובה. מה ענין חובה כאן אינו מבואר ואפשר דר"ל שלא יהיו ישראל אומרים מפני מה נצטוונו לא כרי שנקבל שכר, הרי אנו לא נעשה ולא נקבל שכר קמ"ל דהתכלית היא עשיית המצוות ואינו יכול לפטור עצמו מן טענה זו מצות לית. במכדרשביי ראב"י אומר ליתן לא תעשה על כל עשה האמור בפרשה וכ"ה ברש"י לעשות כל מ"ע

דקדוקי פרשה מנין, תלמוד לומר ובכל אשר אמרתי אליכם. — דבר אחר ובכל אשר אמרתי וגו', למה נאמר, לפי שהוא אומר לא תעשה כל מלאכה, אין לי אלא דברים שהן משום מלאכה, דברים שהן משום שבות מנין, תלמוד לומר ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו, להביא דברים שהן משום שבות, ד"א ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו, להביא שביטת כלים. — ושם אלהים אחרים לא תזכירו. 5 שלא תשביע לגוי ביראתו. > ולא ישמע על פיך, שלא תשבע לו ביראתו.

ושם אלהים אחרים לא תזכירו. שלא תעשנו בית ועד, לא יאמר לו, היכן אתה שרוי, במקום עבודה זרה פלונית, אתה ממתין לי אצל עבודה זרה פלונית. —

בראשית יא ד רבי נתן אומר הרי הוא אומר ויאמרו הבה נבנה לנו עיר וגו', >שם זה אין אנו יודעים שם מה הוא, > נאמר כאן שם, ונאמר להלן שם, מה כאן עבודה זרה, אף להלן עבודה זרה 10 דברים זכו — רבי אומר, ושם אלהים אחרים לא תזכירו, לשבח, אבל לגנאי, תלמוד לומר שקץ תשקצנו; עבודה זרה נקראת בלשון פנימה, חרם, שקץ, תועבה, פסל, מסכה, אלילים

תרפים, עצבים, גילולים, שיקוצים, חמנים, אבל המקום קרוי לשון שבת, אל, אלהים, שדי, צבאות, אחיה אשר אחיה, חנון ורחום, ארך אפים ורב חסד ואמת, חסן יה, ואומר להגיד כי ישר יי צורי ולא עולתה בו. 15

שלוש רגלים תחוג לי בשנה. למה נאמר, לפי שהוא אומר שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך, שומע אני, בכל זמן שירצה, תלמוד לומר בחג המצות בחג השבועות ובחג הסוכות, >אז בחג המצות שלש פעמים ובחג השבועות שלש פעמים ובחג הסוכות שלש פעמים, תלמוד לומר שלש רגלים תחוג לי בשנה.<

שמות כג יז דברים טז טז שם שם

באזהרה ועי' ספרי דברים פ"ב וספרי במד' מבוא דף יז: 4 [להביא זכור]. עי' לעיל בא סוף פר' ט וריש פ' כי תשא; 5 שביטת כלים. כן הובא גם במגלת אסתר בס' טה"מ שם מ"גנוע' שבת יח: 6 שלא תשבע וכו'. מכורשבי סנהדרין סג: בכורות ב: פ"ז, רש"י: 7 שלא תעשנו בית ועד וכו'. תוספתא ע"ז פז היא מכורשבי, פ"ז, רש"י: 9 ר' נתן וכו'. סנהדרין קט: בר"ר פ"ח ס"ח תנח' ב נח סיכח ופ' יורא סיכח ופ"ז נח יא דף כו וילק' רמז סב ואלפא ביתא דר"ע אות רי"ש: 10 מזה כאן וכו'. אף להלן כ"ה ברוב הנוסחאות, ובמ"ע מקיים ג' הדפוס משום דעקרו בפ' דור פ"ז ה"ד וירוש' שבת יא ע"ד ע"ז דף מג ע"א בבלי מ"י וסנה' סג: וספרי דברים פ"ט, מ"ח שם יב ג דף מת וס: 12 ע"ז נקראת בלשון פגימה וכו'. ת"כ ריש קדושים היא ובמקום חרם שקץ ותועבה מונה שם מצבה ואשרים וכן מפיק הני תלת ומעיל במקומן און ואשרים, אדר"ג ג"א פ"ד כן בשני ג"ב פ"ח, ובש"י ובמ"ס מוחק שקץ כאן מ"ס דנשנה אח"כ שקוצים אבל במ"ע מקיים ה' ומפ"ש דמונה תחלה השמות הנמצאים בלשון יחיד ואח"כ השמות הנמצאים בל' רבים, ובמקום שקץ מגיה בש"י אשרים ובא"צ מוחק חמנים וכן מוחק לקמן בשמות הקדושים חסין: 13 אבל המקום וכו'. אדר"ג שם ג"א וגיב, וג"ב קרובה יותר לנוסחת המכילתא: 16 לפי שהוא אומר וכו'. מכורשבי ספרי דברים פ"קמג ומ"ח שם טז דף צה ופ"ז:

1 אט דיקדוקי [אליכם] א ג' וגו', מ' נ' תשמרו. ובכל אשר אמרתי] מ' ח', אכ' ג' אליכם, א ג' עוד תש' — 2 וגו' כמ' ח' [שה"א] מ' שני' — 3 דברים שהן [ילק' שאלו ח' משום מלאכה] ילק' שאלו ח', ילק' וויג' אבות מלאכות | מ' שהם וכן בס' — 4 תשמרו] כ' ח' | להביא וכו' שבות] ד' ח' | המוסגר רק ט — 5 ושם וכו' ע"ז ש"י מ' ח' | וכן ובשם | לא תזכירו] כ' ח' — 6 תשביע] א ט [וכ"ה בסה"מ לית יד], אבל דכ רשבע | המוסגר רק אכ' | לו] א לגוי — 7 ושם וכו' תזכירו] אטכ ד"א | וכן ובשם | שלא] א לא | אטכ וועד | אטכ ולא, ל' שלא | א טכ תאמר — 8 א איכן | אכ' את | כ פלונית וכן בס' | אטכ א' — 9 ויאמרו] ד' ח' | וגו' דכ ח' | המוסגר ח' ד' | שם] כ"ה ט, א השם, כ בשם | ט יודעים — 10 כ מהו | ד ונאמר | ד להלן... כאן | ארכ להלן... כאן | ע"ז] אכ' בע"ז וכן בס' — 11 רבי אומר] ט ח', אכמ ד"א | ושם א' | אחרים] מ' ח' | לא תזכירו] כ' ח' | אבל] א ג' לא, כ' אלא | א לגוי | ח"ל] מ' ח' — 12 א דע"ז | א קרואה, טמ קריאה, כ קרויה | בלשון] אט לשם, כמ לשון | אטכמ פגמה | מסכה] אטכמ ג' מצבה — 13 א טכמ עצבים תרפים | אכמ הקב"ה, ט הב"ה | לשון] אט לשם, כ לשום | אלהים] אכ' ג' אלהיך — 14 פ אשר אחיה] מ' ח' | ואמח] מ' ח' | ית ואומר] ד' ח' — 15 ישר] מ' ג' דבר | צורי ולא עולתה בו] כמ ח', כ וגו' — 16 תחוג לי] ד' ח' | בשנה] אדרטכ ח' | שה"א] מ' שני' — 17 בשנה] ד' ח' | יראה כל זכורך] אדרטכ ח', אכ' וגו' | שומע וכו' הסיכות שוה"ס] כ' ח' | מ יכול כל זמן | ד בכל מקום ובכל (ק ח') עת — 18 המוסגר ח' | ול | או וכו' פעמים שוה"ס בפ"א | אכ' ק ח' | או] מ' א, מ' ג' אינו אלא שלש | מ' שלשה — 19 ובחג הסיכות] אטכ ח' | ג' פעמים] טכ ח', אכ' שלשה פעמים —

אזהרה] מ' ח' | ואמח] מ' ח' | ית ואומר] ד' ח' — 15 ישר] מ' ג' דבר | צורי ולא עולתה בו] כמ ח', כ וגו' — 16 תחוג לי] ד' ח' | בשנה] אדרטכ ח' | שה"א] מ' שני' — 17 בשנה] ד' ח' | יראה כל זכורך] אדרטכ ח', אכ' וגו' | שומע וכו' הסיכות שוה"ס] כ' ח' | מ יכול כל זמן | ד בכל מקום ובכל (ק ח') עת — 18 המוסגר ח' | ול | או וכו' פעמים שוה"ס בפ"א | אכ' ק ח' | או] מ' א, מ' ג' אינו אלא שלש | מ' שלשה — 19 ובחג הסיכות] אטכ ח' | ג' פעמים] טכ ח', אכ' שלשה פעמים —

שלש רגלים, המהלכין ברגליהם, להוציא את החגרין. — יראה, להוציא את הסימין, ובורך, להוציא את הנשים. כל ובורך, להוציא טומטום ואנדרונינוס. — תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל, <להוציא גרים ועבדים>. — כבאזניהם, להוציא חרשים. — 10 שם מחת, להוציא חולה וקטן. לפני יי' אלהיך, להוציא את הטמא; מכאן אמרו, הכל חייבין בראייה, חוץ מחרש שומע וקטן וטומטום ואנדרונינוס החגר והטומא והחולה והזקן.

את חג המצות תשמור. מכאן היה רבי יהודה בן בתירא אומר, כאשר צויתך, כדי שלא תהא מביא אלא בחדש האביב. — לא יראו פני ריקם, בוכחים; אתה אומר בוכחים, או אינו אלא בכספים, הרי אתה דן, נאמרה שמחה באדם ונאמרה שמחה בשמים, מה להלן בוכחים אף כאן בוכחים. — דבר אחר לא יראו פני ריקם, בעולות; אתה אומר בעולות, או אינו אלא בשלמים, הרי אתה דן, נאמרה שמחה באדם ונאמרה שמחה בשמים, מה שמחה האמורה באדם, בדבר הראוי לכא בידו אדם, אף שמחה האמורה בשמים, דבר הראוי לכא בידו שמים; אינו דיו שיהא שולחןך מלא, ושולחן קונך ריקם.

1 שלש] דט ח', א שלשה רגלים המהלכין ברגליהם
ד ח' | כ המהלכים | אט ברגליהן | להוציא את החגרין | רק
מ, ארטכ ח' | את] ד ח' וכן בס' | הסמין] כ המומין — 2
להוציא בפ' | אטכל ג' את הגרים, וק' ג' את חגרים — 3 נגד
כל ישראל] אטכ ח', א וג' | המוס' ח' ד | גרים] מ ח' | ועבדים
מ ג' שאינן משוחררין | למ חרשין — 4 חולה] מ ח', א
טכ את החולה | אטכמ ואת (מ את) הקטן — 5 מחרש
וכי עסא' ד ט ח' וי' וכי' | אכמ טומטום | ואנדרונינוס
מ ג' נשים ועבדים שאינן משוחררין | מ החולה והטומא
— 6 כ החולה | והזקן | ד והקטן — 7 תשמור] מ ג'
כאשר צויתך | למועד חודש האביב שמרהו שיבא אביב
בזמנו הא כיצד עבר את אור שיבא אביב בזמנו | מכאן
טמ ח', אפ מיכן | היה וכי האביב] מ ח' | כאשר צוי'
כדי] פ ח' | ארך כל אשר — 8 לא] טל ולא ככמקרא |
ריקם] ט ח' — 9 אתה או' בוכחים] ט ח' | בכספים
ט בנסכים | מ הרני | אכ את | נאמרה וכי בשמים
שיג] מ ח' | ונוסחתו קרובה לנוסח' הגמ' — 10 בשמים] דט
בשלמים, וכי' ראש] דא ובר ריקם] ט ח' — 11 א"א בעולות
ד ח' | אכ את | נאמרה | נאמר | א ג' נא' וכן בס', כ נאמ'
וכן בס' | נא' | א ג' כאן | נא' | א ג' | להלן — 12 ד וראש
בשלמים וכן בס' | וק אמורה וכן בס' | אכ שהוא ראוי
— 13 אכ בדבר וכי' ראש | אינו דין | מפ וכן הדין
שלא יהא | דפ שולחן שלך | ושולחן] ד ג' של — 14
קונך] אכ וכי' ראש, דמפ רבך | וק ריקם, פ ריקן

1 שלש רגלים המהלכים וכי'. עי' לכל הפסקא כאן כרם
חמד ח'ט דף בא ודרכה של תורה את סקה ומע' החוקר
ח'א שנת תרנ"א דף קעט. — להוציא את החגרין. בדרכה
של תורה משער דצריך להוסיף כאן וזקן ומי שאינו יכול
לעלות ברגליו, משנה ריש חגיגה ירושלמי שם עו ע"א
בבלי ד' ולשון פ"ז שלש רגלים פטל ובעלי קנים ולהוציא
את החגר והטומא החולה והקטן ושאינו יכול לעלות ברגליו:
— הסומין. מכדושב"י ספרי דברים פ'קמג ומ"ח שם ומשנה
והוספתא ריש חגיגה: 2 להוציא את הנשים וכי'. מכדושב"י
ספרי ומ"ח שם וירושלמי שם ובבלי שם ד' — להוציא
טומטום. ועי' גרס' הדפוס אבל בא"א ובא"צ ושי' מחזק
מלות את הגרים | דאין נמנע גרים ממלת וכו' ובא"צ
מוסיף אחר אנדרונינוס כל להוציא הקטן | 3 להוציא
גרים ועבדים. מדמיתא לדרשה זו כאן משמע דמקיש ראייה
למצות הקהל ולא מצינו בשום מקום דגרים פטורים מן
הראיה, ובד"ר צידד לומר דגרים פטורים שאין להם
חלק בארץ ושמעין בפסחים ח': דמי שאין לו קרקע פטור
מן הראיה, אבל נראה דרעה זו דעת יחיד ולית לה קיום,
ובמ"ע מחזיק כסב' ה"ר ומה אף שכבר כתבו הרמב"ן (לפ' טז)
והרשב"ם (לפ' יט) ור' בחיי והמק' מוכיחין בדבריהם שראייה
זו היא נתינת תורה אל פני אדון הארץ ודגמת מצות בכורים
ולא נתייב בה אלא מי שיש לו חלק בארץ, אבל ע"כ
אי גרסינן לקמן ועבדים שאינן משוחררין כגרי' מ"ח וכאשר
הוא במשנה בודאי א"א לומר דגרים פטורים דאם עבדים
משוחררין חייבים לא גריעו מניהו גרים, ודעת ר' מנחם
צבי פינליש בדרכה של תורה דצריך למחוק מלת גרים
ולגרסו להוציא עבדים שאינן משוחררין. — חרשים ירוש'
שם עו ע"א בבלי ג': 4 וקטן. מיותר אי צ"ל וזקן עי'
דרכה של תורה, ומ"ס. — לפניך של תורה שם
מגיה את פני, ובתוספתא ריש חגיגה ממעט טמא מובאת
שמה והבאתם שמה ועי' בבלי ד' וירושלמי עו ע"א: 5

התגר. בדרכה של תורה מגיה וזה טמא והתגר וכן מוסיף לקמן אחר מלת והזקן ומי שאין יכול לעלות ברגליו: 7 ארת
חג וכי'. ג' הפ"ו שבעת ימים תאכל מצות כאשר צויתך למועד חודש האביב מיכן היה ריב"ב אומר שלא תהא וכו' ובא"צ
מגיה מכאן אמר ריב"ב שתעבר שנים כדי שלא תהא חוגג אלא בחדש וכו' ועי' לעיל בא פ"ב וי' מ"ח לקוחה משם ונתונה כאן: 9
בכספים. בכסף לצדקה, ועי' מכדושב"י וספרי דברים פ'קמג ומ"ח שם טו טז דף צה, ובעל א"א תופס בגר' הילק' בנסכים ובא"צ מגיה
או אינו אלא בעופות ומנחות נאמר שמחה לאדם ונאמר ראייה לגבות, מה להלן בוכחים וכו' ועי' חגיגה ז' ובשי' מגיה כל
הממרא ע"פ הברייתא דחגיגה שם וג' | הרי אתה דן נאמרה חגיגה להודיע ונאמרה ראייה לגבות וכו' עד וכן בדין שלא יהא שולחןך
וכי', וקירוב לודאי שנוסחת מ"ח לא מן הברייתא היא לקוחה ואף שמתאמת הוא בעיקר לג' הבבלי שגויה היא בשנויים רבים,
ועי' בתוספתא, והג' שלפנינו אינה מתפרשת אלא בדוחק גדול דמייירי מראיה ומיית קרא דכתיב שמחה גבי אדם, היינו ושמחת

וחנן הקציר בכורי מעשיך. נאמר שלש רגלים בשביעית, שלא יסתרסו שלשה רגלים ממקומן.

שמות לד כג שלש פעמים בשנה יראה. את פני האדון ה' אלהי ישראל, למה נאמר, והלא כבר נאמר אל פני האדון יי, ומה תלמוד לומר 'אלהי ישראל, אלא על ישראל ייחד דברים וד שמו ביותר; כיוצא בו 'שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד, למה נאמר, והלא כבר נאמר יי' אחד, ומה תלמוד לומר יי' אחד, אלא עלינו ייחד שמו ביותר; כיוצא בו 'לכן בה אמר יי' אלהי ישראל, למה נאמר, והלא כבר נאמר 'הנה אני יי' אלהי כל בשר, ומה תלמוד לומר אלהי ישראל, אלא על ישראל ייחד שמו ביותר; כיוצא בו 'שמעה עמי ואדברה ישראל ואעידה כך אלהים אלהיך אנכי לא על זבחיך אוכיחך ועולותיך נגדי תמיד, אלהים אני לכל באי העולם, אף על פי כן לא ייחדתי שמי, אלא על עמי ישראל.

לא תובח על חמץ דם זבחי. לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים, דברי רבי ישמעאל; אין לי אלא זביחה, וריקה מנין, תלמוד לומר דם זבחי. — רבי יהודה אומר הובח שכלו שלי, ואי זה, זה תמיד. — ולא ילין חלב חגי עד בקר. בא הכתוב ללמדך על החלבים שהם נפסלין בלינה על גבי הרצפה, וזכיתו לדון על האיברים, הואיל והחלבים מתנה לאשים, ואיברים מתנה לאשים, אם למדת על החלבים שהם נפסלין בלינה על גבי הרצפה, <אף איברים נפסלין ברצפה> יכול איברים יהיו נפסלין בלינה על גבי המערכה, תלמוד לומר 'כל הלילה עד הבקר, <על גבי

1 וכן ביכורי, א נאמר, ט נאמרה (ילק' וויג' נאמר) אב שלשה אטב לעניין (א לעניין) שביעית — 2 יסתרטן אט יסתרו, כ יסתר מן א במקומן — 3 שלש פעמים בשנה טמ ח' יראה רק אב, דטמ ח' את וכו' ישראל רק ט' למה נאמר דמ ח' והלא כבר נאמר מ ח' — 4 אל כיה אכמ, דטמ את יי' ד' אלהיך, מ ג' אלהי ישראל מ מה אלא על אלהי של — 5 יי' אחד ט ח' למה נאמר דמ ח' והלא וכו' אלהינו מ ח' — 6 מ מה אלא מ ח' וכן יחד וכן בס' כירב וכו' ביותר שח' א ח' לכן טמ ח' — 7 למה נאמר ד מ ח' הנה אני יי' דט ח' — 8 שמעה עמי ואדברה מ ח' — 9 ישראל טמ ח', אב ג' וגו' ואעידה וכו' אנכי אטב ח' אנכי מ אני לא וכו' תמיד אטבמם ח' במקרא לנגדי — 10 אכמ עולם אעפ"י פ ח' לכן אפ ח' לא פ ולא מ יחדתי עמי אפ ח' — 11 לא וכו' שאמרנו עה"ס שה מ ח' דם זבחי אטב ח', אב וגו' ועדיין חמץ טב וחמץ — 12 ר' ישמעאל ד' ר' עקיבא אומר זבחי ד זבחיך, ק ג' ישפך (דברים יב כז) — 13 זה בפ"ב א ג' זה אובכ לא — 14 אב ללמד א חלבים שהם אב שיהיו, ט שיהו ע"ג כ ג' דמערכה א לדין על ט ג' גבי הרצפה — 15 אב איברים א חלבים אטב לאשים וכן בס' ד על האשים למדת א למדתה — 16 אטב חלבים אטב ל שהן אב נפסלים המוסגר רק ט יכול אטב ג' אף ל גבריה — 17 וכן יהא, ל יהיו א נפסלים כל וכו' המערכה עה"ס שא כ ח' כל הלילה עד הבקר כיה אטב, ול ולא ו' לא) ילין חלב חגי עד בקר ע"ג

בחך אתה ובנך, דברים טז יד, ושמחה גבי שמים, דכתיב בפ' כי תבא כז ז זובחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך, ועי' ספרי דברים פ'קמא ומ"ח שם ופסחים קט: 11 עמ' הקי שמתור באדם וכו'. בא"צ מגיה שמתה לאדם ונאמר ראה לגבוה מה שמחה האמורה לאדם בראוי לו אף ראה האמורה לגבוה בראוי לו, בדבר הראוי וכו': 13 אינו דין וכו'. ביצה כז: 1 נאמר וכו'. בא"צ הגיה למה נאמר כאן שנה שלש רגלים וכו' וא"ג — שלא יסתרטן וכו'. פ"ז ורש"י: 3 שלש פעמים וכו'. ספרי דברים פ'לא מ"ח דף כה, פ"ז, ועקר המאמר בפ' כי תשא והועתק לכאן ועיין מכדרשבי יתרו כ ב. — למה נאמר וכו'. צ"ל כספרי ומ"ח שם ה' אלהינו למה נאמר והלא כבר נאמר ה' אחד ומה ת"ל ה' אלהינו וכו' ובפ"ז השמיט הראיה מפ' שמע ומן מלכים ומביא במקומן כיוצא בו כה' אלהינו, יותר מכל באי עולם, ואפשר שהוא טעות המעתיק. — [והלא וכו'. גרס"א צ: יי' אחד — יי' אלהינו, היא הנכונה]: 6 לכן כה אמר וכו'. צ"ל כה אמר ה' צבאות אלהי וכו' כאשר הוא במדרש תנאים ומכדרשבי שם, ומלת לכן ללמדך והכוונה על פסוק בירמיה לב יד ולא כאשר נרשם בפנים מלכים ב כא יב כהוצאת בעל מ"ע: 8 כיוצא בו וכו'. רות רבה פתיחתא: 11 ועדיין חמץ קיים לעיל א פ"ח ד"ה אף ביום הראשון ופ"ז: 12 אין לי וכו'. עי' ג' הדפ' ר"ע אומר אין לי וכו' ומפרש במ"ע דקטוע הוא שקטעו הסופרים דלעיל פ"בא ר"ע אומר אינו צריך כפי גהת א"צ, ולפי דעתו המלות ר"ע אומר אינו אלא ט"ס ובאמת אין אלא ברפ' ישן ועי' מכדרשבי ירושלמי פסחים דם ע"ב ובבלי סג: — דם זבחי. ובמ"ע מקיים ג' הדפ' דם זבחיך וקאי אפסוק ודכ' זבחיך ישפך בפ' ראה יב כז דדרשונן מגיה בספרי פ'קבת דפסת טעון וריקה אבל בכל הנוסחאות הוא כפפנים וכו' במכדרשבי ירושלמי שם: 13 תמיד. פסחים פ"ה מ"ד בבלי סד: 14 בא הכתוב ללמדך וכו'. מכדרשבי פ"ז רש"י וכן תרגם אונקלוס ויונתן דם מן מדבחה ועי' ת"כ צו פרשה א ה"ג

המערכה>; אחר שלמדת על האיברים שאין נפסלין בלינה על גבי המערכה, וזכיתי לדון על החלבים, הואיל ואיברים מתנה לאשים, והחלבים מתנה לאשים, אם למדת על איברים שאין נפסלין בלינה על גבי המערכה, אף החלבים לא יהיו נפסלין בלינה על גבי הרצפה, הא מה תלמוד לומר לא ילין חלב חגי עד בקר, לענין שאמרנו.

ראשית בכורי אדמתך. למה נאמרה פרשה זו, לפי שני¹ ולקחת מראשית דברים כו ב כל פרי האדמה, אין לי אלא פירות דרך ביכורים, משקין מנין, תלמוד לומר תביא בית יי אלהיך, מכל מקום; ומה הפרש בין אלו לאלו, אלא אלו מביאין וקורין ואלו מביאין ואין קורין. —² אשר תביא מארצך. להוציא אריסין וחכורות והגזלן³ והסקריקון; אשר יי אלהיך, להוציא גרים ועבדים; נותן לך, להוציא נשים טומטום ואנדרונינוס; משמע מוציאן שלא יקראו ומוציאן שלא יביאו, תלמוד לומר תביא, מכל מקום; ומה הפרש בין אלו לאלו, אלו מביאין וקורין ואלו מביאין ואין קורין, לא תבשל גדי בחלב אמו. ר' ישמעאל אומר, מפני מה נאמר בני מקומות, כנגד שלש בריחות שכרת הקדוש ברוך הוא עם ישראל, אחת בחורב ואחת בערכות מואב ואחת בהר גרזים והר עיבל. רבי יונתן אומר, הראשון תחלה נאמר ואין

המערכה] כ"ה אט, ד ח' — 1 אחר כ"ה בכל הג', ילק' ווינ' הא | א שלמותה, ילק' ווינ' למדת | א אברים | שאין] אט שאינן, ק שהם — 2 אכ חלבים | ואיברים] ט וחלבים | כ ואברים | אטכ לאשים וכן בס' | והחלבים | א כ וחלבים, ט ואברים — 3 שאינן | ו שאינן, ק שהם | בלינה בפ"א] ט ח' | המערכה | א הריצפה | דכ יכול אף | אף וכו' הרצפה] א ח' | טכל חלבים | ט יהו — 4 הא מה] ול ח' | עד בקר] ט ח' | א לענין, טכ לענין — 5 אכ פרשה ה' ראשית | אוק ביכורי | אדמתך] אטכ ג' וגו' | טמפ נאמר, כל נאמ | פרשו וז' מ ח' | שני' | א טכ שדוא אומר — 6 כ פרי וגו' | דרך וכו' | מ דרך משקין פירות ועשאן משקין מנין — 7 בית יי אלהיך] אט כמ ח' | מ"מ | כ בכל מקום | אכ וילק' ווינ' מה | לאלון | כ לבין אילן | אלא] טמ ח' | אלא | אכ אילן, מ הללו | מ מביאין אותן וקורין עליהם — 8 ואלון | אכ אילן, מ והללו | מ מביאין אותם | ואין] ט ואינן | מ קורין עליהם | להוציא] ט ג' את | אריסין] ט האיסורין | וחכורות] מ וחכירין, וכו' וחכורות, ט והחכורות — 9 אטכמ והסקריקון | מ וסקריקון] והגזלן | מ וגזלן | אשר וכו' | מ אשר שבע לאבותינו | דברים כו ג' | אר יי אלהינו | ק נתן, מ לת | לך] כ"ה ט, אדכמ לנו — 10 אככ וטומטום | וק ואנדרונינוס | ומוציאן | מ ומשמע מוציאן — 11 מכל מקום | ח' | ומה וכו' לאלון | מ הא כיצד | אטכ מה | כ לאילו וגו' | א וקורין וגו' | ואין] ט ואינן, מ ולא — 12 לא תבשל גדי | אכ ח' | בחלב אמו] אטכ ח' | ר' ישמעאל] כ"ה אטכמ, ורק ד ר' שמעון | מפ אמר ר' ישמעאל | מפני מה] מ למה | בג' | אטכ בשלשה, מ ג', פ שלש | מקומות] מפ פעמים — 13 ט שלשה | כ כריתות | וכן בזיר | הקב"ה | אכ המקום — 14 בהר] אט כמ על הר | והר] אטכ ועל הר | ר' יונתן] כ"ה מ, אבל ארטיב ר' יאשיה | א יושיה | מ ראשון —

והייד ומשנה ריש ברכות ומגלה סוף פ"ב, מנחות כה תמורה יד: 16 איברים. איברי עולה: 1 זכיתי: בא"א מגיה זכיתי: 4 ע"ג הרצפה. צ"ל ע"ג המערכה: 6 דרך ביכורים וכו'. תרומות פ"א מ"ג וחלה פ"ד מ"א ומפרש בירושלמי שם מו ע"ד וס ע"ב דדוקא בלקטן משעה ראשונה לכך, ועי' ספרי דברים פ"רצו כל פרי אתה מביא ואין אתה מביא יין ושמן בכורים וכן מ"ת שם כו ב ומשמע דלמארי מעטס להו אף מהבאה, ואפשר דחלוקי דעות בזה ועי' לעון הברייתא בערכין יא. דשם איתא בשם ר' יוסי פרי אתה מביא ואי אתה מביא משקין, דביא ענבים ודרכן מנין ת"ל תביא, ומשמע בהשקפה ראשונה דרצפה לחלק בין רחלה לדיעבד וליתא אלא היא הברייתא שלפנינו ור"ל דמן קרא דפ' כי תבוא היינו ממעטים משקין ולכן בא החוב דפ' משפטים לרבות, וזכוגית הגמר' דחולין קכ: קשה להבין והמעין שם יראה כי מן הוא דתנן אין מביאין בכורים משקה מחחלת סוגיא אחרייתא שסותרת לשקלא וטריא שלפניה כי מתחלה אמר דר"א ור"י ילפי תרומה מבכורים ועכשיו הוא להפך דר"י גמר בכורים מתרומה ועוד שם סתירות אחרות עד כי גראה לעין כי אין כל הסוגיא סובבת והולכת על קוטב אחד: 7 ומה וכו' מביאין ואין קורין. בא"צ מוחא אלו המלות יען לא מצינו חלוק זה לענין משקין בשום מקום ובפ"ו היא כלפנינו: 8 אריסין וכו'. בכורים מ"ב וס' ומעט אלה מן אדמתך וכו"ה מדרש"י כאן וספרי דברים פ"רצו ומ"ת שם כו ב דף קעא: 9 אשר וכו'. צ"ל כג' מ"ה: אשר נשבע לאבותינו להוציא גרים ועבדים, לתת לנו להוציא נשים, וכן הגיה בא"צ וגרסתנו כג' הילקט, אשר ח' אלהיך, להוציא גרים ועבדים, נותן לך, להוציא וכו'. — גרים. בכורים פ"ק א מ"ד וממעט גרים מן אשר נשבע לאבותינו וכן ספרי פ"רצו אבל במ"ת כו ג' דף קעב אדרבה מרבה מכאן גרים לפי שאברהם אב המון גרים, ועי' תוספאט שם פ"א ה"ב. — נשים. בכורים פ"א מ"ה ושם ממעט נשים מן אשר נתתה לי וכן ספרי דברים פ"שא ומ"ת שם כו י דף קעד: 12 ר' ישמעאל וכו'. וכו"ה גם מ"ת דברים יד כא דף עה ועי' ספרי דברים פ"ק ופ"ו [ועיין במרכבת המשנה כאן המוכיח בראיות נכוחות שגרסת ר"י עיקר]: 14 ר' יונתן וכו'. כ"ל כאשר הוא במ"ה ולקמן גרסינן ר' יאשיה והרריה מלעיל משפטים פ"טו [וגרסת מן מתאמת לזכירי הירושלמי ריש סנהדרין ובבלי ג: ותמוה בכ"ז שלפי גרסת רוב גוסחאות המכילתא בדוסיים ובכ"ז שלפנינו

דורשין תחלות; שנית לו מפני הדין, בהמה טהורה מטמאה במשא, וטמאה מטמאה במשא, אם למדת על טהורה שבשרה אסור להתבשל בחלב, יכול אף טמאה היא בשרה אסור להתבשל בחלב, תלמוד לומר בחלב אמו, ולא בחלב טמאה; שלישית, ולא בחלב אדם. רבי יאשיה אומר, מפני מה נאמרה בשלשה מקומות, אחת לבהמה ואחת לחיה ואחת לעוף. אבא חנן אומר משום רבי אליעזר, מפני מה נאמר בשלשה מקומות, אחת לבהמה נסה, ואחת לעוים, ואחת לרחלים. רבי שמעון בן אלעזר אומר, מפני מה נאמר בשלשה מקומות, אחת לבהמה נסה ואחת לדקה ואחת לחיה. ר' שמעון בן יוחאי אומר, אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה ואחד איסור כישול. דבר אחר, אחת בין בארץ בין בחוצה לארץ, ואחת בפני הבית, ואחת שלא בפני הבית; לפי שהוא אומר ראשית בכורי אדמתך, לא שמענו אלא בזמן שהבכורים נוהגין ובמקום שהבכורים נוהגין, שם נוהג בשר בחלב, מקום שאין הבכורים נוהגין ובזמן שאין הבכורים נוהגין לא שמענו, תלמוד לומר לא תאכלו כל נבלה. ונאמר לא תבשל גדי, מה נבלה נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית, אף בשר בחלב יהא נוהג כן. רבי עקיבא אומר, מפני מה נאמר בשלשה מקומות, פרט לחיה, פרט לבהמה, פרט לעוף. רבי יוחאי הגלילי אומר, נאמר לא תאכלו כל נבלה, ונאמר לא תבשל גדי בחלב אמו, את שאסור בנבלה, אסור לבשל בחלב; עוף שאסור משום נבלה, יכול יהא אסור לבשל בחלב, תלמוד לומר בחלב אמו, יצא עוף שאין לו חלב אם; יצאת בהמה טמאה, אחת בשחיטתה ואחת במיתתה.

דברים יד כא

ר' יאשיהו הוא בעל המאמר אין דורשין וכו', ומתוך נוסחת פ"ז הגורס לקמן ר' יונתן אומר אחת לבהמה וכו' מוכח שגם לפניו היתה הגרס' ר' יאשיהו... ר' יונתן, ובענין אין דורשין תחלות עיי' סוכה ו: ובפי' ר"ח שם ובסנהדרין ג': 3 ולא בחלב טמאה וכו'. חולין פ"ח מ"ד ובסנהדרין ג': 5 ואחת לעוף. כסתמא דמתניתין ריש פ' כל הבשר ועיי' בבלי שם ק"ד ופ"ז: 7 לבהמה גסה וכו'. מ"ח שם חולין ק"ג: וקיד: 8 אחד איסור אכילה וכו'. מכדרשב"י, חולין קט"ה פ"ז: 10 לפי וכו'. בא"צ מגיה ד"א בין בחולין בין במקדשין ר' אומר לפי וכו'. וא"צ: 14 נוהג כן. כאן צריך להשלים מה דאייתא בסוף הפרשה אין לי אלא בחולין, במקדשין מנין וכו' כאשר הגיה בא"צ (רק דלא גריס המלות אין לי אלא בחולין) ועיי' תוספתא חולין ריש פ"ח ותוספות חולין קג: ד"ה כל הבשר ופ"ז - ר"ע וכו'. חולין פ"ח מ"ז וספרי דברי' פ' קדושם הובא דרש ר"ע סתם ודרשת ריה"ג גזכרה בשמו: 18 יצאת וכו'. ראוי להיות לעיל קודם עוף שאסור וכו' ולפ"ז נעמט לריה"ג בהמה טמאה כמו ר"ע אף דלא נזכר במשנה ונראה שחסר ואין חלוק בין ריה"ג ור"ע אלא חיה, עיי' חולין קט"ז:

1 אדם שני (א שיני), ט ושני / מפני הדין / א מן הדין. ד מה דין / אטב טמא וכן בס' / ט וטמא - 2 מ למדנו / ל הטהורה / שבשרה / וק ש כ שרה / יכול / אט ח' / אף וכו' בחלב / א ח' / ק טמאה / יהא ד ח', כ יהיה - 3 בשרה / ד ח' / מ לבשל / ת"ל / מ ב' לא תבשל גדי / שלישית / רק ט - 4 מ לא תבשל גדי בחלב אמו ולא בחלב אדם / ר' יאשיה / כ"ה מ, אבל אדמכ ר' יונתן, וכן גם פ' / מפני מה / מ למה / אטב נאמר, כ נאמ' / בשלשה / וק בשלש, ל בג', מ ג' / מקומות / מ פעמים - 5 אב אחת... אחת / אבא וכו' לחיה ש"ז / מ ח' / אב חנין / אומר / וטק ח' / ר' אליעזר / וק ר' אלעזר, ט ג' / אומר / אב נאמ' - 6 אחת בפ"א וכו' מקומות שוה"ס / ט ח' / ואחת בפ"א / אחת - 7 כ נאמ' / לרעה / אטב לבהמה דקה / רשב"י אומר / כ"ה ברוב הגרס' וגם פ, אבל ד ד"א - 8 כן יוחאי / מ ח', אטב כן יוחי / אומר / אב ג' / מפני מה נאמ' / בשלשה מקומות / אטב אחת (אח')... ואחת... ואחת / פ לאיסור וכן בכל / ק א"ר באכילה / ק אסור

בהנאה / א הנייה - 9 אחת / א ח', ד א' / מ אחד / בין / מ ח' / בין בפ"ב / מ ח', א ובין / מ ובחין לארץ / ואחת / א אחת, כ אחד, מ ואחד / ואחת בפ"ב / מ ח', כ ואחד / מ ושל - 10 מ ולפי ש' / אב בכורי וגר' / אטב ולא - 11 ובמקום / כ"ה מ, וטל ח', אכך מקום / שהבינו נוהגין / וטל ח' / שם / ט ח' / אטבם בשר בחלב נוהג, מ ג' אבל / מקום / נוהגין / ט ח' / אכבם בזמן... מקום / (מ ובמקום) / ובזמן / ט בזמן / 12 נבילה / כ ג' וגר' / גרין / אטבם ג' בחלב / 13 נוהגת / ח' / בין / מ ח' / בין בפ"ב / מ ח', א ובין / מ ובחין לארץ / אר בין בפני / אף בשר / כ ובשר - 14 אב יהיה / כן / אטבם ח', ט וגר' / וילק וויי' וכו', אכבם בארץ בחוצה / (מ ובחין) לארץ בפני הבית ושלא בפני הבית / ר"ע וכו' לעוף / מ ח' / לחיה / אטב לבהמה / ט ג' טמאה / ל: זממה / אטב לחיה - 15 הגלילי / כ ח' / וק לא תאכלו / ונא' / לא / 16 בחלב / אמר / ט ח', מ ג' יכול / שאסור / אכבם שהוא אסור / נבילה / אטבם משום נבלה, א ג' יכול יהיה / שאסור / אטבם שהוא אסור - 17 יכולין

לא תבשל. אין לי אלא שהוא אסור בכישול, מנין שהוא אסור באכילה, אמרת קל וחומר, מה הפסח שאין בו כל תבשל, יש בו כל תאכל, בשר בחלב שיש בו כל תבשל, דין הוא שיש בו כל תאכל; לא, אם אמרת בפסח, שאיסורו בכל דבר, לכך הוא אסור באכילה, תאמר בבשר בחלב, שאין איסורו בכל דבר, לכך לא יהא אסור באכילה. רבי עקיבא אומר, אינו צריך, אם גיד הנשה, שאין בו כל תבשל, יש בו כל תאכל, בשר בחלב שיש בו כל תבשל, דין הוא שיש בו כל תאכל; לא, אם אמרת בגיד הנשה, שאיסורו קודם מתן תורה, לכך אסור באכילה, תאמר בבשר בחלב שאין איסורו קודם מתן תורה, לכך לא יהא אסור באכילה; הרי נבלה תוכיה, שאין אסורה קודם מתן תורה, והיא אסורה באכילה, >היא תוכיה על בשר בחלב, שאף על פי שאין איסורו קודם למתן תורה, יהיה אסור באכילה>; לא, אם אמרת בנבלה, שהיא מטמאה במשא, <לפיכך אסורה באכילה>, תאמר בכשר בחלב שאינו מטמא במשא, <לפיכך לא יהיה אסור באכילה>, והרי <חלב ודם יוכיחו, שאין מטמאין במשא, ואסורין באכילה>, הם יוכיחו על בשר בחלב, אף על פי שאין מטמא במשא, יהא אסור באכילה; לא, אם אמרת בחלב ודם, שחייבין עליהם כרת, <לפיכך אסורין באכילה>, תאמר בכשר בחלב, שאין חייבין עליהן כרת, <לפיכך לא יהיה אסור באכילה>, תלמוד לומר <לא תאכלנו>, <שוב עוד ת"ל <לא תאכלנו>, להביא בשר בחלב שאסור באכילה, איסי אומר <לא תאכל הנפש עם הבשר>, להביא בשר בחלב שאסור באכילה, איסי בן גוריא אומר, נאמר כאן קדושה, ונאמר להלן קדושה, מה להלן אסור באכילה, אף כאן אסור באכילה, אין לי אלא אסור באכילה, אסור בהנאה מנין, אמרת קל וחומר, ומה ערלה שלא נעבדה בה עבירה, אסורה באכילה ובהנייה, בשר בחלב

דברים יב כד
שם שם כה
שם שם כג

3 בכל דבר. בכל משקה: 5 באכילה. צריך להשלים ת"ל לא תאכלנו, א"צ, <הרבי בא מכפל הצווי שנאמר בדם לא תאכלנו, בה"מ, וע"י למטה בטופס שישוין וכן הוא ספרי דברים פרשה ע"ו בדברי רבי אליעזר שרצודה ללמוד ג"כ בקיץ מפסח וכו' מ"ת שם יב כד דף נד ועיין חולין קטו ע"א וע"ב, ויפה הוין במ"ע בספרי שם דמשה ס"ל דגרמו איסור בבי"ח בקרא דלא תאכל הנפש עם הבשר משום דדם נעבר ונעשה חלב וע"כ פירשו הכתוב דלא תאכלנו דמיותר דאפילו אם נעשה חלב לא רמאכלנו עם הבשר <אבל כבר קדמו בפ"י הזה בעל פ"ו כאן> - אינו צריך. כלומר אין כאן ספק דאסור: 17 <איסי וכו' פ"ו ואומר וכו'>: 18 איסי בן גוריא וכו'. לעיל ריש פרשה כ ויע' חולין קטו: ושם הג' איסי בן יהודה וכו' מ"ת דברים יד כא דף עה: 19 באכילה. א"צ מוחק מלה זו וכן בסמוך וכן ליתא בילק' וכו' י"מ:

דמ ח' | אב יהיה | ת"ל | כ"מ | ג' | לא תבשל, ט' | גדי - 18 עמר הקרי מ יצתה | אחת | מ בין | ט בשחיטה | ואחת | א אחת, מ בין | במיתחת | מ' | משום שג' | לא תבשל גדי בחלב אמו - 1 לא וכו' עד סוף הפרשה | מ' | תבשל | אטכ ג' גדי, אב ג' עוד בחלב אמו | אטכ ומניין - 2 אטכ ומה אם | בן | ט' | משום וכן בס' | בל' | ט לא - 3 בן | ט' | משום | בל' | ט לא וכן בס' | שיש | אב שיהיה, ט' | שיהא - 4 לכך | ט ח', אב לפיכך | הוא אסור באכילה | ט ח' | איסורין | ד' | באכילה | לכך | א ח', טב לפיכך | יהא | אב יהיה - 6 בי"ח וכו' תאכל | ט ח' | שיש | א שיהיה, כ' | שיהא | אס' | כ ח' - 7 אב למתן | לכך | ט ח', אב לפיכך ונ' | הוא | אסור באכילה | ט ח' | תאמרו | כ ח' | בשר - 8 אטכ למתן וכן בס' | לכך | אטכ לפיכך | יהא | אב יהיה | אכילה | ארכ ג' ת"ל לא תאכלנו | כ | תאכל | בו | | אטכ והרי | אב הנבילה - 9 והיא אסורה | אט ואסורה, כ ואיסורה, ק לכך תהא אסור | המוסגר ח' | ד - 10 אב אע"פ | ט' | יהא אסורה - 11 אטכ מטמא | המוסגר ח' | ד - 12 המוסגר ח' | ד | אב שאינו, ט שאינו | ט מטמא | ילק' ווי"נ מטמ' - 13 | ט' | והם אסורין | הם וכו' באכילה שהי"ס | ט ח' | א שאינו, כק שאי' - 14 אב יהיה | א עליה, ט עליו | המוסגר ח' | דט - 15 תאמרו וכו' | כרת | ט ח' | חייבין עליהן | כ"ה אב, ד איסורו משום | המוסגר ח' | דט - 16 המוסגר ח' | ד וילק' ווי"נ - 17 שאסור | אטכ שיהיה | ט' | שיהא | אסור | איסי אומר | רק | ד | ק אסי' | ל' | ולא כבמקרא | שאסור | אטכפ שיהיה | פ' | שהוא | אסור - 18 גוריא | אטכ גור אריה - 19 כאן | אב ג' תהא | אב אסורה | אלא | אט כ ג' שהוא | כ | לאכילה | אסור בפ"י | אטכ ח' | א בהנייה - 20 ומה | אטכ ג' | אס' | אבכ נעבדה | ט' | ב' | באכילה | אטכ ח' | א בהנייה, טכ בהנאה -

שנעבדה בו עבירה, אינו דין שיהא אסור באכילה ובחנאה; לא אם אמרת בערלה שלא היתה לה שעת היתר, לפיכך אסורה בהנאה, תאמר בכשר בחלב שהיתה לו שעת היתר, <לפיכך לא יהיה אסור בהנאה> הרי חמץ בפסח יוכית, שהיתה לו שעת היתר ואסור בהנאה > הוא יוכיח על בשר, בחלב שאצ"פ שהיתה לו שעת היתר יהא אסור בהנאה; לא אם אמרת בחמץ בפסח שחייבין עליו כרת תאמר בכשר בחלב שאין חייבין עליו כרת, כלאי הכרם יוכיחו שאין חייבין עליהן כרת ואסורין בהנאה, <הן יוכיחו על בשר בחלב, שאצ"פ שאין חייבין עליו כרת, יהא אסור בהנאה>. — רבי אומר, ⁹או מכור לנכרי — לא תבשל גדי, אמרה תורה, כשתמכרנו, לא תבשלנו ותמכרנו, מכאן למדת שאסור בהנאה.

דברים יד כא

לא תבשל גדי בחלב אמו. אין לי אלא חלב אמו, חלב אחרות גדולה מנין, קל וחומר הוא, ומה אמו שנכנסת עמו לדיר להתעשר, אסור לבשל בחלבה, אחרות שאינה נכנסת עמו לדיר להתעשר, דין הוא שיהא אסור לבשל בחלבה; חלב עצמה בבשרה מנין, אמרת קל וחומר, ומה במקום שהתיר פרי עם פרי בשחיטה, אסר פרי עם האם, כאן שאסר פרי עם פרי בכישול, אינו דין שנאסר פרי עם האם; חלב עזים ברחלים מנין, אמרת קל וחומר, ומה במקום שהתיר פרי עם פרי ברכיעה, אסר פרי עם האם, כאן שנאסר פרי עם פרי ברכיעה, אינו דין שנאסר פרי עם האם; הוא הדין אף לבקר, מפני מה דיבר הכתוב בגדי, מפני שהחלב מרובה באמו; רבי יקרא כב כז

אמר, נאמר כאן אמו ונאמר להלן ¹⁰אמו, מה להלן בשור וכשב ועז הכתוב מדבר, אף כאן בשור וכשב ועז הכתוב מדבר.

לא תבשל גדי בחלב אמו. בשר בחלב את אסור לבשל, ולא כל שאר

7 רבי אומר וכו'. חולין שם בשם דבי ר' אליעזר ובס' היוכל לכבד מור"ר ר' ישי הלוי ז"ל דף גז שיער הח' בלוי שצ"ל ד"א במק' ר"א: 9 אחרות גדולה וכו'. חולין קיד. פירש"י, פרה, ופי' אחר הביא בשם ר' יוסף טוב עלם, אחרות ממש [שהיא מנין] אלא שגדלה ונתעשר; כבר: 10 שנכנסת וכו'. וכ"ה בגמ' שם אמו שנכנסה וכו' אחרות שלא נכנסה וכו' וכן הגיהו בא"צ ווי"נ וז"ר ובמ"ע כ' דהג' הישנה עדיפא אבל לא באר דבר זה 11 חלב עצמה וכו'. חולין קיד: מ"ת שם דף עה: 12 פרי עם פרי בשחיטה וכו'. ששוחטין שני בני פרה ביום אחד ואין שוחטין פרי עם האם ביום אחד וכאן שאסור פרי עם פרי בבשול היינו גדי בחלב אמו דתרווייהו פרי האם נינהו, אינו דין שנאסור פרי עם האם היינו גדי בחלב עצמה: 14 ברחלים מנין וכו'. חולין קיד. ומ"ת שם דף עה. — פרי עם פרי ברכיעה. בא"צ מגיה פרי עם האם ברכיעה דגדי מותר בהרבעת אמו ואפ"ה אסור החלב עם אמו, מקום שנאסר פרי עם פרי ברכיעה, גדי עם רחל, אינו דין שנאסור פרי עם האם כגון חלב גדי שהוא פרי עם האם והיינו רחל דבעד אל החלב של גדי נקרא הרחל אם ואף לגרסתנו הכוונה אחת ודקאמ' שמותר פרי עם פרי ברכיעה ר"ל גדי עם גדי: 16 [ר"א וכו'. עי' פ"ו, אין לי אלא גדי שאר בהמה מנין נאמר וכו':] 17 להלן אמוי שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו, ויקרא כב כז, ועי' מ"ת דף עה:

1 ט שנעבד, כ שעוב, ק שנעבדה | כ בה | אינו דין | אכ דין הוא | אטכ שיהיה | באכילה | אטכ ח' | א בהנייה, טכ בהנאה — 2 אר היה | היתר | ט הכושר וכן בכלל, א החר, ד ההיתר | לפיכך אסור בהנאה | ט ח' | ד שהיה וכן בס' | וטק לה | א החר, ל ההתר — 3 המוסגר ח' דט | הית' ד ח', אב והרי | אל החר וכן בס' — 4 א בהנייה | המוסגר ח' ד | אכ אע"פ | 5 ד חמץ | כרת | אכ ג' לפיכך אסור בהנאה (א בהנייה) | שאין וכו' יוכיחו שוה"ס בפ"א | כ ח' | כרת בפ"ב | אט ג' לפיכך לא יהא (א יהיה) אסור בהנאה (א בהנייה) — 6 א והרי כלאי | ד עליו | המוסגר ח' ד | א הם — 7 אכ אע"פ | א עליה | א יהיה | א בהנייה — 8 גדי | אטכ ח' | כשתמכרנו | אטכ בשעה (א בשעת, כ בשע') שאתה (אכ שאת) מוכרו (א מוכרה) | ט ולא תמכרנו | מכאן למדת | אטכ הא למדנו | אטכ שהוא אסור — 9 גדי בחלב אמו | ד ח' | אמו בפ"ב | אטכ אם | חלב | ט ח', ד וחלב | גדולה | אטכ ח' — 10 ק"ו הוא | אטכ אמרת ק"ו | ומה | אטכ ג' | אם | שנכנסת | כ"ה א, אבל ש"ג שאינה נכנסת | להתעשר | כ ג' הרי הוא | לבשל | אט להבשל — 11 שאינה כ"ה

א. ש"ג שהיא | ט שאסור | אטכ להבשל — 12 ומה | כ מה, אטכ ג' אם | בשחיטה | אטכ ח' — 13 כ וכאן, א וכן | פרי בפ"ב | א ח' | בבישול | אטכ ח' | אינו דין | אטכ דין הוא | אכ שנאסר (כ ג' עם), ט שהיה אסור — 14 ומה | אכ מה אם | שהתיר | א ח' — 15 טכ וכאן, אכ וכן | אטכ שאסור | פרי בפ"ב | כ האם | אינו דין | אטכ דין הוא — 16 לבקר | כ ח' | באמו | ק עם אמו — 17 כאן | א כן | מה | אטכ ג' אמו (כ לאמו) האמורה (ט האמור) | אטכ וכשב | אף | אטכ ג' אמו האמורה — 18 ט וכשב — 19 כ בשור | בחלב בפ"ב | כ ג' שזה מותר | ל אתה | ט אוסר | אטכ שאר כל —

האיסורין, והדין נותן, ומה בשר בחלב שזה מותר בפני עצמו וזה מותר בפני עצמו, הרי הן אסורים בכישול, שאר איסורין שבתורה, שזה אסור בפני עצמו וזה אסור בפני עצמו, אינו דין שיהו אסורין בכישול, תלמוד לומר לא תבשל גדי בחלב אמו, >בשר בחלב את אסור לבשל, ולא שאר כל האיסורין שבתורה. – לא תבשל גדי בחלב אמו, < 5 אין לי אלא בחולין, במוקדשין מניין, אמרת, אם נאסר בחולין לא נאסר במוקדשין; לא, אם אמרת בחולין, שכן אסר מליקה בחולין, תאמר במוקדשין, שלא אסר מליקה במוקדשין, תלמוד לומר בית יי' אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו.

חסלת מסכתא דכספא וכולא סדרא דואלה המשפטים.

5 [אין לי אלא בחולין וכו'. שייך לעיל דף שלח שורה יח, 1 ומה] אטכ ג' אם – 2 הרי הן ד ח', ט הרי זה | שאר | ועיין פ"ז: | המוסגר ח' ד – 4 ט אוסר | ט כל שאר | ט איסורין – 5 אמרת | ט ג' ק"ו – 6 ט נאסר | מליקה | אב מלוקח | שיהיו | וכן בס', ילק' שאל' מלוקח וכן בס' – 8 חסלת וכו' | וק עד כאן פרשת דינין –